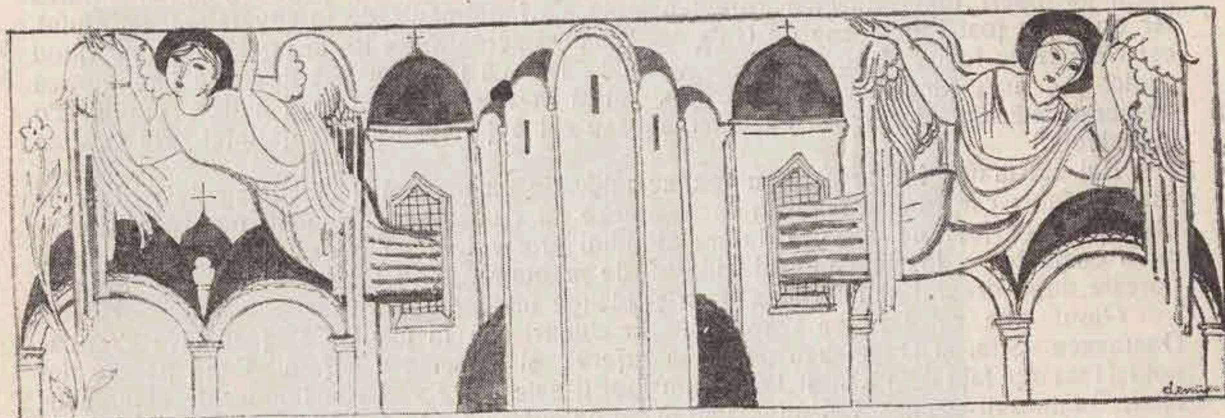
GÂNDIREA

JUXTA CRUCEM

DE

NAE IONESCU

...Pe vremea aceea altarul lui Grünewald băjenărea pe la Muenchen. Gonit din Colmarul alsacian de urgia răsboiului; sau pus la adăpost, în potriva unor pretenţiuni de peste hotare — cari nici nu au întârziat să se valorifice. Sorţii căzuseră. In primăvara spălăcită a lui 1919, Germania lichida, într'o dureroasă înfrângere morală, nenorocul armelor sale. Şi în cetatea de pe malurile Isarului, grea de mândrie şi de amintiri, neamul germanic îşi lua adio dela tripticul crucificării, cerut înapoi, la locul de baştină în Colmar.

La vechea pinacotecă din Barerstrasse, unde fusese expus panoul, era un pelerinaj. De dimineaţă începeau să curgă şcoalele cu profesorii lor; şi oameni de toată mâna, simpli — sau mai evoluaţi, solidari cu toţii, ca descendeţi spirituali direcţi, cu meşterul Grünewald care în acele ceasuri grele întrupa încă şi mai mult par'că sufletul vechei Alsacii germane. Perindarea tuturor în faţa crucificatului, căpăta de sigur un alt sens, mai adânc şi mai tragic decât plângerile periferic-sentimentale şi intonarea vechiului cântec de mişcătoare aducere aminte

O Strassburg, o Strassburg...

Am fost să-l văd. O durere aproape fizică; covârşitoare în ori ce caz. Crucea cu trupul Domnului proectată pe un cer de cositor. Nu e un simbol; nici o adâncire transcendentă; nu e nici resemnare, nici nu se deschid zările mântuirii ca o nădejde. Pe cruce spânzură un biet trup de *om*, frânt de durere; cu degetele crispate de suferinţă ca picioarele unui păianjen în agonie; — cu carnea plină de vânătăi, ca şi cum descompu-

© BCU Cluj

nerea ar fi început deja; — cu două picioare informe, umflate de înfiorarea cuiului, peste cari se prelinge o dâră băloasă de sânge. In stânga crucii, Maria. O Marie cu fața mai degrabă de stârv; dacă nu ar fi în ea desnădejdea ochilor halucinați și roșul strident al gurii, într'un văl de un alb crud, de cretă. Iar în dreapta, Ioan. Nu Ioan pe care îl cunoaștem noi, metafizicianul prăpăstios și pasionat; ci un Ioan rece, impasibil aproape, impersonal. Mâna cu arătătorul întins, un arătător subțire, lung, precis cu indicațiunea unui istoric, arată înspre Cel spânzurat pe cruce: ECCE HOMO!

Da, iată OMUL. Răstignirea este un fapt istoric, și un simbol. Ea închipue suferința acumulată, de proporții enorme, a omenirii. Pe lemn atârnă EL, pentrucă numai el putea purta pe umeri toată durerea trupului, câtă s'a îngrămădit de la săvârșirea păcatului. Iar crucea a fost înfiptă sus pe Golgota. Dacă și aceasta are un sens — Golgotha, quod est *Calvariae* locus (Mat. 27. 33) — nu știu. Dar că jertfa a trebuit să se împlinească acolo *sus*, nu e fără nici un rost. Sus, adică în văzul întregii lumi antice, care într'o desperată stăruință încercase excluderea, sau cel puțin ignorarea suferinței câtă este ea în univers.

Aci stă marea întoarcere, marea semnificație omenească a creștinismului: durerea este un fapt; care nu străbate în încheieturile lui cosmosul, ci neamul omenesc. Creștinișmul nu ia față de această durere atitudini protivnice; nu o neagă, nu o ignorează, nu o combate; ci înșelată în nădejdile ei de mântuire, prin Cristos-omul, omenirea se dorește după dreptul și libertatea de a-și plânge înfrângerea.

Omul este cel care se svârcolește în chinuri sus la locul Căpățânii. Nu Cristos-Dumnezeu. Știu, și Dumnezeu poate să sufere; și Dumnezeu suferă. Când fiecare din noi își întoarce fața dela EL, și lasă drum iubirii sale către vadurile întunecate ale diavolului, Dumnezeu plânge. Imi aduc aminte cât de puternic e în L. Blois sentimentul acesta pentru Dumnezeu care suferă pentru că e părăsit de oameni. Pe cruce însă a fost părăsit durerii sale *omul*, de către Dumnezeu. Plângerea Celui răstignit nu o spune oare destul de categoric?: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m'ai lăsat?" (Mat. 27. 45). Și nu este caracteristic că în isbucnirea suferinței Lui, Christos găsește *exact* aceleași cuvinte ca și psalmistul?: „Deus, Deus meus.. quare me dereliquisti?" (Psal. 21. 2). Ca și psalmistul care nu a fost decât om.

Fără retorism, fără pathosul eroic al Grecilor, de care nu a putut scăpa nici o personalitate așa de măsurată, adânc cumpănită și sinceră ca a lui Socrates, gemătul acesta este plânsul simplu, umil și necontrafăcut, expresiunea veridică a sufletului închircit de durere sub gesturile teatrale și inutile ale lumii vechi. E recunoașterea pur și simplu a unui fapt; și anume fără comentarii.

Toată metafizica creștină e dominată de această trăsătură fundamentală. Ceea ce există, nu are nevoe de justificare, nici de fundare teoretică. Nici măcar de explicare. Răul e; ca o stare, de fapt. Păcatul originar, de la care derivă *în timp* răul, nu reprezintă o demonstrare a *necesității* răului, care există, aș zice, ontologic. Primul om a păcătuit atunci *când* s'a îndreptat în spre cunoștință. Dar nu întâmplător, prin intervenția unui principiu *exterior* al răului, diavolul; ci în virtutea unei slăbiciuni existând chiar *în* om. Căci diavolul când a voit să ispitească, nu s'a întors către Adam, ci către femeie. De ce? Pentru că el *știa* că femeia nu va rezista ispitei. Ea era deci mai slabă; iar dacă a greșit, *trebuia* să greșească; propter imbecilitatem sexu. Posibilitatea păcatului preexista deci în om căderii, în acelaș fel în care firul de iarbă e închis în sământă. Profund realistă, metafizica creștină este lipsită de dialectică.

Este adevărat, istoria gândirii și a suferinței omenești cunoaște și alte soluțiuni; cari din punct de vedere al arhitectonicei filosofice pot apărea unora ca mai complicate și mai impunătoare. Buddhismul de pildă, așază durerea la chiar baza realității, fundând prin aceasta teoretic caracterul ei de necesitate absolută. Mă gândesc însă dacă toată această subtilă și confuză dialectică, înfățișată în forma unei exuberante cosmogonii, este în adevăr mai impunătoare decât recunoașterea simplă, dar tragică, a faptului, așa cum o face creștinismul.

© BCU Cluj

Şi pe urmă, unde duce o asemenea dialectică? Dacă existenţa este înfrăţită cu durerea, evasiunea din suferinţă trebue să echivaleze cu smulgerea din realitate. Prescripţiuni technice precise, indică — în adevăr — înţeleptului, calea pe care trebue să o urmeze pentru ca să se poată desprinde din existenţă, trecând în Nirvana. Dar pe deoparte soluţiunea aceasta — care nu e decât prea radicală — nu rezolvă problema decât suprimând individul; iar pe de alta, acolo unde această suprimare — din diferite motive — nu este posibilă, singurul drum, care mai rămâne deschis, este calea pasivă şi întunecată a resemnării. Plecând de la faptul concret al durerii individuale, budismul hipostazează suferinţa într'un fel de durere cosmică. O frumoasă şi cutezătoare construcţie de gândire, — sigur. Din nefericire însă, trecerea în Niravana nu e decât... saltul în gol.

Mai este lumea greacă, pe care nu o putem ignora. Pe care însă prea ni-o închipuim senină, însorită, entusiastă, mergând cu pieptul deschis înspre victoriile vieţii. S'a observat, cu drept cuvânt, că trăsătura fundamentală a întregei antichităţi este Hedonismul, urmărirea stăruitoare a bucuriei, în accepţiunea ei largă; cuprinzând, de la plăcerea brutală a trupului până la cea spiritualizată a contemplării realităţii ultime, toate formele, cele mai variate şi mai complexe ale bucuriei. Erosul grec, vehicul sau metodă, el însuş proteic şi nesfârşit de diferenţiat, este oarecum expresiunea tipică a structurii spirituale antice, a idealurilor acestei lumi. Foarte puţini sunt însă acei cari au înţeles că în spatele acestei vecinice saturnale pe care o imaginează închipuirea noastră cam grăbită întru generalizare, stă tocmai desamăgirea şi durerea unor sforţări făcute în zadar; că hedonismul nu este formularea unei realităţi care stă la baza vieţii greceşti; nu e răsfrângerea teoretică a unei stări de fapt; ci mai degrabă, *tocmai din potrivă*, expresiunea unei dorinţe, crescută şi imputernicită de golul rece al durerii. Dincolo de sfârşitul temut al bucuriei aşa de stăruitor dorit, stă prăpăstios deschisă „moira".

Cinismul grec, cu toate formele lui, este o sfidare, dar nu o înfrângere a suferinţei; o încercare mai mult retorică, fără adâncime sufletească; o atitudine care îşi găseşte răsplata mai adesea în admiraţia superficială şi neînţelegătoare a mulţimii, de cât în adevărata linişte sufletească a înţeleptului, care înainte de ori ce este echilibru. Cinicul este un orgolios, şi de aceea un singularizat între semenii lui. Punctul lui de reazăm e în afară; dar nu într'un absolut transcendent, ci în respectul temător al celorlalţi. Formula lui de viaţă nu are valoare circulatorie; nu trebue să aibă, pentru că satisfacţia lui stă tocmai în prestigiu, — şi nu poate da prestigiu decât tocmai ceea ce nu se poate realiza de toţi oamenii. Este prea puţin ca cucerire positivă în problematica bucuriei, nu? Prea puţin şi prea... epidermic.

Insăş vestita „ataraxia" a lui Epicur, care e una din consecinţele istorice ale cinismului — cealaltă consecinţă este îndemnul la sinucidere, practicat de întunecatul Hegesias — înseamnă, faţă de pretenţiunea permanentă a hedonismului — de a-ţi procura, anume, un maximum de plăceri — un jalnic faliment. Căci nici înţelepciunea aceasta epicureică nu este o atitudine pozitivă, de afirmare a individualităţii, ci trecerea într'o defensivă fricoasă în faţa realităţii recunoscute a durerii, care cel mult ar putea fi neutralizată. Dincolo de anestesiantul epicureic, nu mai e nimic.

Şi tot aşa cu diversele variante ale doctrinei stoice. Cari până la urma urmelor nu duc de cât la o mutilare a vieţii noastre afective, prin reducerea voită a facultăţilor de cunoaştere.

Ce deosebit este tabloul acesta aşa de întunecat şi desnădăjduit, — de bucuria vecinică şi izbăvitoare pe care ne-o închipuim domnind perpetuu sub cerul albastru al Eladei. Din el se răsfrânge desigur altceva; şi anume: convingerea că ceia ce vechii Greci urmăreau mai stăruitor — isgonirea durerii din omenire — era o imposibilitate de fapt; că suferinţa se strecoară pretutindeni acolo unde *nevoia* fericirii se face simţită; iar dumnezeiasca bucurie împăciuitoare este cu atât mai greu de cucerit, cu cât mai însetat şi mai stăruitor alergi după dânsa...

Se poate vorbi aşà dar, după aceste scurte indicaţiuni, de un faliment al metafizicei antice. Terapeutica greco-indiană a dat greş; nihilism de-oparte; resemnare de

© BCU Cluj

alta. Ambele altoite pe voința stăruitoare, dar neputincioasă, de a negà durerea. Creștinismul lichidează idealurile lumii antice; între altele și prin aceea că recunoaște nu numai existența de fapt a suferinței, dar — atitudine fundamental nouă — și *drepturile ei la existență.*

Nietzsche a crezut că poate arunca supremă insultă creștinismului, considerându-l drept o morală a sclavilor. E o eroare; chiar dacă ea vine dela un om de netăgăduit geniu. Mai întâiu creștinismul nu este o morală; el depășește cu mult limitele unor asemenea preocupări. Chiar desbrăcat de esența lui adânc religioasă, le depășește; încadrând toată existența într'o interpretare metafizică. Nietzsche nu avea de unde să o știe: într'o familie de pastori protestanți, tradiția metafizică a creștinismului trebuià să fie de mult pierdută.

In al doilea rând, de sclavi nu poate fi vorba, atunci când se cumpănește structura intimă a evangheliei; căci recunoașterea drepturilor la existență a durerii nu duce la luptă în potriva ei, — e drept; dar nu duce nici la resemnare.

Știm de unde vine această falsă apreciere. Nietzsche era prea adânc îndrăgostit de idealurile lumii antice și de imaginea unei forțe în continuă acțiune, pentru ca să-și poată însuși noua perspectivă care singură face cu putință înțelegerea creștinismului. Om de geniu, de sigur, — dar... filolog clasic; și cu atât mai ancorat în antichitatea elină și mai legat de idealurile ei, cu cât era mai de geniu.

Nu există, nici din punct de vedere istoric, punți de legătură între lumea creștină și cea greco-indiană. Asemănările sunt superficiale și valabile numai pentru incompetenți. Stoicismul — o formă premergătoare evangheliei? In nici un fel. Dela Zenon la Christos sunt deosebiri fundamentule nu numai de natură și de inspirație, dar și de atitudine. Stoicismul acordă un caracter negativ bucuriei, și caută să o provoace înlăturând durerea. Creștinismul primește durerea ca o realitate, dar nu o neagă, ci O VALORIFICĂ.

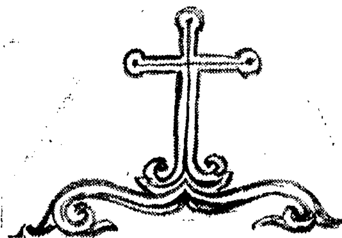
Dela răstignire, lumea știe că nu durerea sau bucuria ca atare sunt hotărâtoare pentru suferința sau fericirea noastră; ci atitudinea pe care personalitatea noastră spirituală o păstrează în fața lor. Astfel durerea însăș poate deveni isvor de nesfârșită bucurie, dacă ea îndeplinește un rost și își capătă un sens în încorarea noastră înspre mântuire.

Această înaltă semnificație morală a durerii, creștinismul a găsit-o: ea stă în acțiunea purificatoare asupra sufletului. Askeză. Suferința nu poate fi pedeapsă trimisă nouă de Dumnezeu întru ispășirea păcatelor; ci tovarăș iubit și fericitor, prin care sufletele noastre se desprind de contingențele concretului, înălțându-se în sferele fericite ale libertății adevărate, — focul în care ele se lămuresc, binecuvântarea unui Dumnezeu îndurător care nu ne poate lăsa pradă năclăielii. Creștinismul este deslegarea dumnezeiască a problemei lui Iov, pe care lumea antică nu o puteà primi de cât cu revoltă legitimă, dar în potriva căreia nu erà în stare să întreprindă nimic...

Cristos a fost spânzurat pe lemn; și a suferit; omenește; dar nu atât pentru ca prin suferința lui să ne mântuiască; ci pentru ca prin pilda lui să ne învețe a ne mântui. Cristos a fost răstignit — și a înviat. CU MOARTEA PRE MOARTE CĂLCÂND, — prin suferința lui înfrângând suferința.

Pilda este lămurită. Durerea e drumul mântuirii, — calea pe care ne putem câștiga pe noi înși-ne; minunile sunt la îndemâna ori cui; numai să știi a te înțelege, și a cere dela tine.

Mișcarea lumilor nu s'a săvârșit încă. Legea nouă e legea iubirii și a suferinței; dar ea nu e decât un drum. Cuvântul Apocalipsei stă încă neîmplinit; deci cată a pătrunde înțelesurile Crucii, și pregătește-te întru marea înnoire care va să vină.

© BCU Cluj

ORAŞ VECHIU

DE

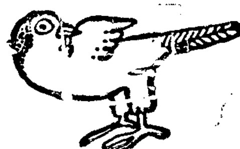
LUCIAN BLAGA

Sus, urnirea orelor lungi
se'mplineşte fără îndemn.
Taci, că-arătătoare s'opresc
suspinând pe ultimul semn.

Subt porţi fiinţele somnului
intră — câni roşii şi griji.
Pe uliţi — subţire şi'naltă
ploaia umblă pe cataligi.

Vânt vechiu, vânt lung între ziduri
mai scutură luturi şi fier.
Mari semeni de altă dată
o clipă s'arată şi pier.

Turn negru stă în picioare
şi-şi numără anii învins.
Taci, că sfântul de piatră
aureola în noapte şi-a stins.

© BCU Cluj

CITIRE DIN PALMĂ

DE

LUCIAN BLAGA

La patruzeci de ani — în aşteptare
vei umbla ca şi-acum printre stele triste şi ierburi,
la patruzeci de ani sugrumându-ţi cuvântul
te-i pierde în tine — în căutare.
Prin ani un vânt o să te tot alunge subt cer,
vei mânca miere neagră şi aplecat vei tăcea.
La patruzeci ca pe-un ţărm vei ajunge
unde fără'ncetare
vei aştepta să vie la tine celălalt ţărm —
jaf veşnic voindu-te pentru păsări din cealaltă zare.

Pe şaptezecişişapte de uliţi
vei umbla desculţ şi cu capul gol:
ce sămânţă n'a fost îndeşert aruncată?
ce lumină n'a fost înzadar cântată?

© BCU Cluj

DE FLORII, LA IERUSALIM

(SCRISORI CĂTRE SIMFOROZA)

DE

G. GALAGTION

Iubită Simforoză, trebue să socotesc ziua de 25 Aprilie 1926, ca ziua-împărătească a vieţii mele, căci, în dimineaţa ei, mi-a fost hărăzit de sus să primesc, în Biserica Sf. Mormânt, Trupul şi Sângele Mântuitorului. Intâlnindu-mă aseară, la M-rea Sfinţilor Arhangheli, cu un frate al meu întru Christos, preot din Bucureşti şi cu alte feţe bisericeşti, am primit sfatul bun să mă duc la Patriarhie şi să cer să fiu admis între liturghitorii de Florii.

Am cu mine, luate cu grijă, cele necesare preotului, în ajun de liturghie, şi dis de dimineaţă sunt treaz şi mă pregătesc... Scumpă amică, poate vreodată, în viitor, îţi voi da să citeşti, zguduitoarele şi sublimele rugăciuni, pe cari trebue să le citească un preot, când merge să aducă, la altar, Sfânta Jertfă.

La ora şase, dimineaţa, sunt la M-rea Sfinţii Arhangeli şi bat la uşa chiliei prea cuviosulni egumen Teofilact... Toată lumea e în picioare... In preajma Patriarhiei şi pe uliţele-coridoare cari duc spre Biserica Sf. Mormânt aşteaptă popor de închinători cu stâlpări de finic în mâini.

Intovărăşit de prea cuviosul Teofilact intru în piaţeta Bisericii patriarhale şi de aci în sacrul labirint, tocmai când orga capelei latine aşternea, în zorii acestei dimineţi, ultimele horbote sonore.. Insoţitorul meu mă poartă cu mână energică prin massa clocotitoare a miilor de oamenii de subt cupole... Văd întâia oară ce este Sf. Mormânt şi ce este prăpastia arhitectonică şi cu stalactite de candele, în fundul căreia odihneşte — stalagmită sacro — sanctă — capela Sf. Mormânt.

Dar n'am timp să mă desmetecesc bine, căci prea cuviosul meu tovarăş mă târăşte după el în sanctuarul Mormântului, şi mă dăscăleşte ca pe un copil... Trec, frânt în două printr'o anticameră, nu mai mare de cât camera unui ascensor şi apoi, după ce au ieşit, ca din gura unui cuptor de aur, alţii închinători predecesori, intrăm şi noi... Visul e realitate!... O realitate iluminată de candele şi prezidată de un preot, cu epitrahil.... Sânt în locul cel mai sfânt de pe pământ. O jumătate din acest chivot de piatră e compusă de lespezii între cari se odihni, trei zile, Biruitorul Morţii. Deasupra, e o placă de marmură, poate trandafirie, pe care nu pot s'o vază bine de cât acei prea puţini creştini, intraţi aici, cu ochii uscaţi şi cu simţurile glaciale...

Egumenul meu n'are răbdare... Şi cu dreptate. Mă ridică din genunchi, şi mă scoate

© BCU Cluj

afară, ca să fac loc sutelor de închinători cari aşteaptă la gura Sf. Mormânt, mulţi, desigur, mai vrednici de cât mine să îmbrăţişeze sfânta lespede. Tot de mână şi cu greutate, prea cuviosul Teofilact mă scoate la pragul bisericii celei mari, care aparţine Ortodocşilor. Aici suntem mai la larg. Intrăm în sfântul altar, unde sunt gata să-mi încep închinăciunile, dar însoţitorul meu are a doua idee bună. — „Să mergem, întâi, sus la Golgotha şi să cădem înaintea pietrei, în care fu îngropată Sfânta Cruce....“

Din altar urcăm, în partea dinspre miază-zi vreo douăzeci de trepte, trecem peste un coridor şi intrăm într'o a doua biserică, mult mai mică de data aceasta, şi împărţită în două jumătăţi: una grecească şi alta latinească. Aici este capela Golgothei. Subt altarul nostru stă, ferecată în argint, piatra scobită, sigilată de tradiţie ca purtătoarea crucii Mântuitorului, în ceasul înfigerii în Calvaria.

Revenim în sfântul altar. Scormonesc cu trudă, în greceasca Noului Testament, acele câteva fraze elementare cari îmi trebuesc pentru curiozitatea şi întrebările fraţilor mei întru Christos.. Privesc în jurul meu... Altarul în semicircomferinţă, are jos un brâu de trepte semicirculare, un jilţ măreţ pentru Patriarh şi un dublu-fund obscur, cu guri ca de lojă, în care trebue să fie cămările şi vistieriile sacre. Sfânta trapeză se înalţă ca pe un pedestal şi are deasupra un baldachin cu stâlpi. Vestmintăria este lângă Sfânta Proscomidie, într'una din lojele cu grilaj...

Patriarhul soseşte... Clericii cari îl însoţesc îi aduc mantia arhierească şi cârja şi-l vedem în strana patriarhală, deasupra mulţimii norodului... E neschimbat, aşa cum l-am văzut la Bucureşti, ba aş putea să zic că mi se pare mai viguros şi mai puţin încovoiat..

Toţi preoţii, cari vom lua parte la Sfânta Liturghie, ieşim prin uşa dinspre miazănoapte, doi câte doi, şi mergând la tronul patriarhal şi făcând legiutele metanii, sărutăm mâna Patriarhului. Dar lumea eclesiastică are aici mişcări repezi şi îndemânatice şi eu — încet şi agiamiu — trebue să fiu muştruluit de ceilalţi.

Incepem să evoluăm conform datinelor liturgice... Slujesc, cu Patriarhul şase vlădici, zece preoţi şi opt diaconi. Fericitul Damianos se îmbracă în mijlocul Catedralei, ca în zilele de mare sărbătoare. Americanul Frank G. Carpenter, care a fost de faţă la o liturghie pontificală, îşi notează astfel impresiunile:

„Nu se află, în lume, rege care să apară în atâta strălucire, la ocaziunile solemne, ca Patriarhul Ierusalimului. El poartă vestminte de aur, iar căciula lui cea mare este acoperită cu fulgerătoare diamante, zmaragde şi rubine.

Episcopii cari îl însoţesc, au cruci bătute cu diamante cari le atârnă de gât şi vestmintele lor sânt din brocart de aur şi de argint“...

Pe când Patriarhul stă pe loc înnalt, în mijlocul poporului, şi diaconii îi pun vestmânt după vestmânt, alţi diaconi, cu cadelniţele în mână, rostesc solemn versetele vestmântare. Pe când primii diaconi pun pe umerii Patriarhului omoforul, cei cu cădelniţele exclamă: *„Pre umere ai luat Christoase firea noastră cea rătăcită şi înnălţându-te o ai adus pre ea lui Dumnezeu-Tatălui“*. Tot aşa când vine rândul engolpionului: *„Inimă curată zidească întru tine Dumnezeu şi duh drept înnoiască întru cele din lăuntru ale tale!“*... Aşişderea când vine rândul mitrei: *„A pus Domnul coroană de pietre scumpe pre capul tău, viaţă ai cerut de la Domnul şi-ţi va da ţie lungime de zile în veacul veacului“*...

Arhiereii vin lângă Patriah, după ce noi, preoţii am făcut o alee, în mijlocul bisericii. Un diacon îi chiamă: „Veniţi arhiereii lui Dumnezeu!“... Dar nu vin destul de grabnic. Patriarhul îi zoreşte cu gestul... Sânt prididit, zguduit şi copleşit de atâta pompă... In deosebi ceea ce mă răscoleşte şi mă desnoadă este toaca de fier, aşezată deasupra altarului, pe catapeteasma de zid, şi pe care paracliserii o bat cu furie... Stridenţa acestei toace umple biserica şi pălmueşte nervii timp de o jumătate de oră.

Imi dau seama, subt această grindină de fier, că sânt, alături de fraţii mei impasibili, o biată făptură cu nervi desgrădinaţi... Dar Patriarhul intră în altar şi Sfânta Leturghie curge pontificală. Noi preoţii facem cerc în jurul Sfântului Jertfelnic şi luăm aminte. Nici unuia dintre noi nu-i vine rândul să rostească ceva. Toată rânduiala şi toate câte se cântă şi se spun se împart între arhierei. Eu mi-am luat cu mine liturghierul meu şi urmăresc, pe carte, sfintele etape. Sosesc momentele culminante... După ce se împărtăşesc arhiereii, ne apropriem de înfricoşata masă şi noi, mai micii lor. Doi arhierei stau pe treptele sfântului altar, unul lângă altul, ţinând Sfintele Taine. Unul dintre ei este Mitropolitul Vasilie şi chipul lui, văzut în clipa zguduitoare, când îmi întindea Sf. Potir, îmi apare şi azi ieratic şi luminos...

© BCU Cluj

Scumpă Simforoză, mă rog lui Dumnezeu să nu mă cheme de pe pământ până ce nu mă va ajuta să scriu cartea mea supremă asupra Sfintei Euharistii. Poate că, odinioară, în convorbirile noastre, am apucat a-ţi spune unele idei preparatoare. Acum, în urmă, am dat la iveală o lucrare, cu formă literară, dar cu fond teologic: *Piatra d n capul unghiului,* unde aştern temeliile operei mele viitoare şi unde mărturisesc neclintita şi fericita mea convingere euharistică: „Cred, Doamne, şi mărturisesc că Tu eşti cu adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, carele ai venit în lume să mântueşti pre cei păcătoşi, dintre care cel dintâi sânt eu. Incă cred că acesta este însuşi prea curat trupul tău şi acesta este însuşi scump sângele tău!“...

Deabia am ajuns la locul meu, între preoţi, şi migălesc cu ochii împerdelaţi rugăciunile de mulţumită, după Sfânta Impărtăşanie, şi prea cuviosul Teofilact vine să mă trezească: — »Nu e timp de întârziat! Trebue să depunem toate vestmintele, afară de sfită şi de epitrahil, şi să intrăm în cortegiul Patriahului“...

Aruncăm de grabă fraţilor vestmântari, cari stau pe scară, la gura vestmântăriei, stiharul, brâul, mânecuţele... şi purcedem, în sfită şi in epitrahil, la formarea convoiului... Toţi purtăm în mâini ramuri lungi de palmier.. Despărţim în două poporul din naos şi cu Patriahul între noi începem să înaintăm. Cu destulă anevoinţă înfigem în mulţime dublul nostru şir eclesiastic... Ridic ochii şi caut împrejur... Universul tot, în prescutare şi în delegaţie, e aici de faţă, în Biserica Sfântului Mormânt!

E o mare de capete! Dar o mare ale cărei valuri se zbuciumă şi bat până sus, în galeriile de subt cupolă, căci toată biserica, toate pridvoarele, toate lojele din jurul Sf. Mormânt sânt vii şi se clatină. Chipurile, costumele, şi vârstele închinătorilor se ridică şi se pogoară pe scările cele mai variate. Sânt de faţă oameni din toate părţile lumii. Văd figuri arămii, oacheşe, roşii, palide şi negre ca tăciunele. Pe lângă cei cu capul gol, sânt foarte mulţi cu fes, cu broboade arăbeşti, cu cealmale, cu căciuli călugăreşti şi cu pălării albe coloniale. Arabii, fireşte, sânt cei mai mulţi, dar printre ei sânt greci, armeni, copţi, ruşi, cler de mai multe nuanţe şi, din loc în loc, — trandafirii sau palizi ca pergamentul — Englezi oficiali.. Deosebit de nalţi, şi de împunători, în această lume eteroclită, sânt falnicii paznici ai Patriarhului, sânt cavaşii turci, oameni aleşi pe sprânceană şi îmbrăcaţi turceşte în postav albastru şi în broderii de fir.

Cortegiul nostru începe să ocolească bisericuţa Sf. Mormânt. Bisericuţa pare ostrov cu pomi de aur, în mijlocul miilor de capete cari tălăzuesc în jurul ei. In galeriile supapuse, din imensa rotondă înconjurătoare, stau în ciorchini multicolori toţi acei închinători sau simpli turişti cari n'au mai găsit loc pe pardoseală, sau şi-au asigurat din vreme un loc în galerii. Preoţii cântă tărăgănat, o melodie lentă şi solemnă, ca şi procesiunea lor... Un acompaniament extraordinar, pe care deocamdată nu-l înţeleg, ajută cântarea preoţească... Este un ison cristalin şi cu gâlgâituri de privighetoare, care sue până în bolţile cele mai de sus şi cutremură văzduhul sfântului locaş. Ai crede că sânt nişte privighetori adevărate, cari stau în ascunse colivii şi cari, hipnotizate de incendiul lumănărilor de jos, au început să cânte.. Mă domiresc şi înţeleg ce este: Femeile şi fetele arabe vocalizează ca privighetorile!

Pe când înconjuram capela Sf. Mormânt în această solemnă procesiune mânată din urmă de Patriarh, văd în mulţime pe amicii mei, soţii Isachie, tovarăşii de călătorie, rămaşi o zi sau două la Iafa... Mai văd câteva maice, din mânăstirile noastre, venite să se închine la Sf. Mormânt şi petrecătoare în M-rea Sfinţii Arhangheli, unde le-am cunoscut aseară... Alături cu mine în procesiune — şi tot timpul la Sfta. Liturghie — a mai fost încă un preot din Bucureşti, părintele Vasile, parohul bisericei Sfinţii Voevozi.

După întreita înconjurare a Capelei Sf. Mormânt, intrăm în coridorul circular, care ocoleşte altarul catedralei ortodoxe, şi prin semi-întunericul din el efectuăm a patra înconjurare. Apoi intrăm cu toţii în biserică şi în altar, depunem sfintele veştminte şi iarăşi în procesiune — dar de data aceasta procesiune neagră — conducem pe Fericitul Damianos, la Reşedinţa Patriarhală.

Procesiunea aceasta are o notă nouă. In fruntea convoiului nostru se aşează, doi câte doi, cei opt mândri cavaşi turci, cu fesuri roşii,cu şalvari clasici, cu zăbune muiate în fireturi. Fiecare dintre ei are în mână câte-un baston (aproape tot atât de înalt cât şi purtătorul) şi acest baston, cam în felul bastoanelor protoiereşti, are sus o uriaşă măciulie de argint, iar jos este cu oţel. Doi câte doi în fruntea noastră, cei opt cavaşi

© BCU Cluj

reglează ritmul procesiunei noastre ridicând în sus bastoanele lor cu cap de argint şi lăsându-le să cadă, în severă cadenţă, pe lespezii de piatră.

Urcăm încet spre Patriahie, prin lumea pestriţă şi năvalnică, pe care, poate, n'o mai interesează atât de mult clericii din coada convoiului cât superbii cavaşi şi cadenţa bastoanelor de gală.

Aşa, sub comanda cavaşilor, ajungem la uşa Patriarhiei. Frumoşii musulmani se înclină şi fac careu alături, iar noi cleri şi popor, urcăm scările palatului monahal şi ne risipim, câteva clipe, pe culoare... Clericii de casă ne poftesc în sala de recepţiune.

Nu e o sală mare, dar e originală şi cu caracter monastic oriental. De jurîmprejur sunt scaune şi fotolii. In fund subt baldachin e un tron de monarh.. Toată mica şi ocazionala noastră colonie românească este aici, de faţă, alături de alţi mosafiri, din întreaga lume ortodoxă... Patriarhul se arată şi ia loc pe jilţul cu baldachin.

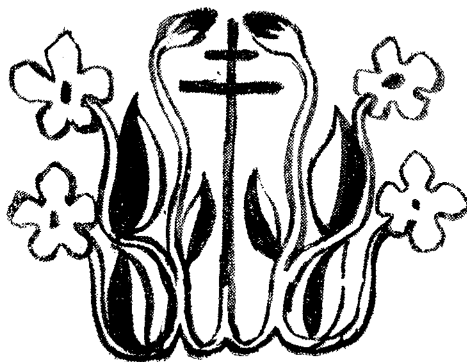
Imediat apar slujbaşii palatului cu tăvi încărcate: mastică, apă şi rahat. Dar noi Românii suntem deprinşi cu asemenea lucruri tot atât cât şi aceşti fraţi răsăriteni, în mijlocul cărora ne aflăm. Cu ce ochi priveşte însă un american aceste forme ale politeţei orientale!

Iată ce scrie Frank G. Carpenter: «Pe când aşteptam, un servitor aduse o tavă de argint, pe care se găsea un talger cu bucăţi de rahat trandafiriu şi alb şi mai multe pahare cu apă. Pe tavă mai erau nişte furculiţe de argint, lungi cam ca degetul cel mic şi cu câte doi dinţi subţiratici. Când zaharicaua era prezintată, fiecare dintre noi lua o furculiţă o înfigea într'un pătrăţel de rahat şi-l aducea la gură. Era delicios...»

Cum îi apare acestui american Fericitul Damianos?: „A vorbit întâi cu câţiva dintre preoţi, aşa în cât am avut un bun prilej ca să-l studiez. Inchipuiţi-vă un om înalt cu barba stufoasă, chipeş, de vârstă mijlocie (aici Carpenter s'a înşelat) îmbrăcat într'un talar lung şi negru şi având pe cap o pălărie neagră fără văcălie şi care se ridică de-o palmă deasupra frunţei. Talarul larg îi ajunge până la picioare. Cucubiul său este acoperit de un văl negru care îi pogoară pe umeri şi împrejurul gâtului poartă un lanţ lung şi greu de aur, cu un medalion de ivoriu, lat cât podul palmei. Bordura medalionului este bătută cu diamante şi pe el este o iconiţă, înfăţişând pe Madonna, cu sfântul Prunc în braţe..."

Fericitul Damianos vorbeşte prin tâlmaci, cu unul şi cu altul din musafirii streini de familia ortodoxă, dar cu noi cei din familie nu vorbeşte nimic. Patriarhul este de felul său taciturn. La Bucureşti, acum câţi-va ani, am avut prilejul să iau masa, cu Sanctitatea Sa, în cerc restrâns şi intim, şi nu l-am auzit, timp de o oră, şoptind de cât câteva vorbe.

Recepţiunea s'a terminat. Patriarhul, de pe jilţul său de monarh, rosteşte o binecuvântare generală şi fiecare pleacă întru ale sale.

© BCU Cluj

ARTĂ POETICĂ

DE

ION PILLAT

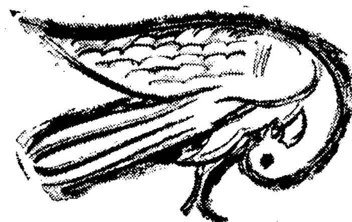
Fetiţei mele Pia

Mi-am urzit din sunet şi culoare,
Din cuvinte rare, zi cu zi,
Ţesătura versului în care
Imi adorm durerea de-a trăi.

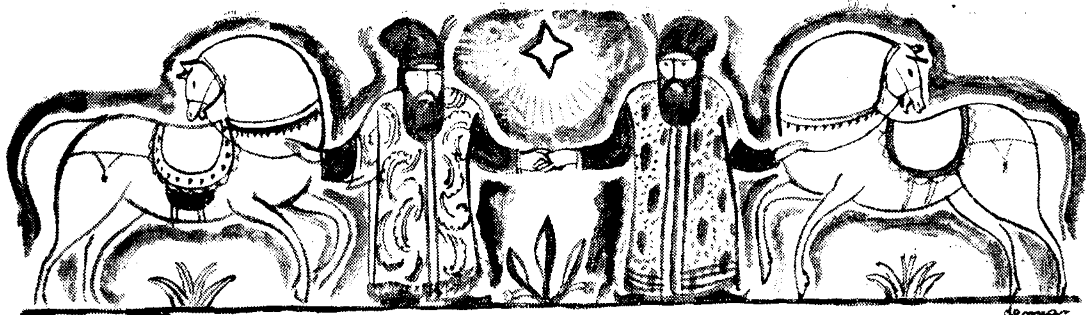
Zi cu zi şi lună după lună,
Isvorăsc din mine ca din mări
Insule de gânduri, ce adună
Cânturi fremătând peste uitări.

Ceas cu ceas şi clipă după clipă,
Vierme de mătase m'am făcut,
Fluturul simţindu-l, ce'n aripă
O să'mi schimbe braţele de lut...

Dar cum stau cu lampa lângă mine
Şi cum scriu: un singur ţipăt greu
Din odaia-ţi de bolnavă vine —
Şi ce mic, ce gol e visul meu!

© BCU Cluj

MÂNĂSTIREA-DIN-PLAUR

DE

EMANOIL BUCUȚA

domnului Dimitrie Gusti

Scriu aceste rânduri liniștit, pentrucă ele nu pot să ajungă până la Ion Savin, călugărul fără ochi dela mânăstirea dintre ape. Și chiar dacă ar ajunge! El ar râde fără să priceapă, cu râsul lui de optzeci de ani, și-ar trece palma peste pletele albe, într'o mișcare obișnuită, ca de intrare în sine, și ar porni cu toiagul printre case.

In vârful toiagului are ochii. Pipăe cu el pridvoarele de lemn, apucă după colțuri, înaintează până la stuful bălții, intră în chilia lui, descopere fără greș poteca bisericii. Dar, de unde e din fire mai mult sfios și tăcut, și ascultă după felul orbilor, cu pleoape căzute, la foșnetul pentru el cu o sută de glasuri, al vieții, când apucă toiagul se schimbă. Sprintenește pasul, trage voinicește înaintea lui, boscorodește ceva într'un grai neînțeles. Parcă ar vorbi cu duhuri numai de el văzute. Parcă s'ar lupta cu ele. Parcă le-ar împinge îndărăt, spre adâncul coclit al păpurișului. Poate că în chip firesc, la zgomotul toiagului adus și lucios ca un bumerang dintre florile cu spic se ridică pe neașteptate câte o pasăre de apă cu gâtul lung. Dar se mai poate și că unul din acele duhuri, prigonit până în marginea lumii umblate, se întrupează atunci și fuge cu zbor jos peste ostroave. Călugărul îl aude și așteaptă până când fâlfâitul se pierde. Apoi se întoarce, și goana și boscoroditul încep la fel.

Pe margini stau alți călugări, unii în iarbă, alții pe laviți. Câte odată înalță capetele grele de culioane și de bărbi albe, se uită după Ion Savin fără zâmbet și se apleacă iară peste lucrul lor de împletitură de năvod, de spart lemne sau de amestecat culori pentru o icoană nouă. S'au învățat acum cu el de patruzeci sau de cincizeci de ani de când l-au apucat. Pentrucă niciunul nu e mai mic de șaizeci, nici Vichentie Moș dela Moghilău, cu trupul tot o rană sub anteriul de mohair năclăit de scursori, nici Artemie Procopovici dela Harcov, cu obrazul crescut și buhăit de pernițe, pernițe de cărnuri roșii-albe pe care un ochi mai deprins descopere numaidecât lepra asiatică, nici Evghenie Calirovici dintr'un sat de lângă Cernigov, care-și simte plămânii bătându-se ca două burdufe goale de o cobiliță, cu o broască neagră în fiecare, nici Vasilie Eremiev, nici Nicolenca, nici Arcadie, și cum se mai chiamă cei doisprezece părinți. Printre ei trece iute, ca o suflare de vânt, Mardocheu Osipovici, starețul, cu ochii aprigi și cu barba văpsită roșu. El a fost acum vreo treizeci de ani până la Akkerman în cetate, într'o barcă a mânăstirii tot pe sub mal, ca să întâmpine pe Nicolae Țarul tuturor Rusiilor, cu icoana de argint a lui Sân Nicoară făcătoarea de minuni, ținută în mătase verde pe brațe. La acea trecere de suflare de vânt călugării se feresc în lături sau se proptesc

© BCU Cluj

înainte, ca şi cum ar da să-i ţie piept. El vine din părţile Bucarei şi pare mai mult un preot asirian de demult, scăpat de pe un basorelief, decât un anahoret creştin, cum e, cu singura slăbiciune, sfântă şi ea, a văpsitului bărbii în roşu, ca să semene, după o veche datină păstrată prin metoacele lavrelor din pădure, cu Isus dinainte să urmeze chemării lui Ioan. Pe urmă barba i s'ar fi spuzit şi ar fi fost între galben şi alb, fără vârstă, ca lumea pe care pornise s'o clădească din nou. Mardocheu e ros, ca fierul de rugină, încet, măruntaiu cu măruntaiu, de când s'a culcat, fără să păcătuiască, pentrucă aşa îi venise poruncă în vis, cu o femeie cercheză chinuită de diavoli, atunci, la Akkerman. Femeia se mântuise, dar el se întorsese cu acea otravă, cine ştie pe ce căi strecurată în oase, de-l ardea şi-l îndârjea. Noaptea se scula câte odată, gonit de pe patul de salcie fără velinţă şi se ducea în fierbinţeli până la marginea apei, unde chema chitul lui Iona, cu un glas de bas care cutremura întinderile. Şi Artemie Procopovici, care înconjura cu toaca de gât mânăstirea, scăpa ciocănaşele şi fugea, izbit de acel jug al lui Dumnezeu peste deşert, şi bolovănos şi stângaciu ca un urs, cu cei şaptezeci de ani ai lui mâncaţi de lepră. Iar chitul lui Iona stătea sub ape şi nu voia să se arate.

De pe prispa bucătăriei se mai uita la Ion Savin şi la soborul de călugări o femee. Se uita crunt, cu o faţă de piatră. De sub cârpa roşie cosiţele i se vedeau negre şi lucioase. Cu nepotrivirea dintre carnea brăzdată şi dintre acea podoabă de tinereţe, dar mai ales cu nemişcarea ei, nu te îndemna să te apropii. Şi mi se părea cu toate acestea singura fiinţă, vie, cu care mă simţeam în stare să schimb un cuvânt. O barcă repede mă adusese din braţ de Dunăre în braţ de Dunăre, pe după ostroave de plaur şi trestişuri călătoare, şi mă lăsase aici, lângă livada văruită. Apoi barca pierise. Mă trezisem deodată în miezul acelei mânăstiri din afară de lume. Curţile se isprăveau în baltă. Când ajungeai fără să te dumireşti acolo, unde pasul uşor s'ar fi putut înşela, broaşte săreau spărgând lintiţa de deasupra şi şerpi de apă staţi la pândă făceau să se mişte şi să fâşie frunzişul. Câte o luntre ascunsă în iarba subţire, dogorită şi înaltă, parcă putrezise de mult pe loc şi nici o lopată, decât a morţii, n'ar mai fi putut-o împinge în larg.

— „Bună ziua, mătuşă".

Femeia întoarse numai puţin capul, mă privi şi nu răspunse.

„Auzisem că nici-o femee nu poate să mai calce pe la mânăstirea-din-plaur".

— „E o ameţeală a Prea Sfântului Mardocheu, de când cu păţania lui cu Cercheza... Parcă femeile n'ar avea nevoe de mântuire!"

Şi adăugă după o întrerupere, îndreptându-se spre curte;

„Nici pe mine nu mă lăsa, dar eu nu sunt o femee ca altele".

După această izbucnire tăcu, şi nu cutezai s'o descos mai departe. Simţeam, de altminteri, că era să povestească singură. Sfârşise cu o ghicitoare pe care avea să fie ispitită s'o deslege.

„Era în Tighina o casă lângă Nistru. In ea şedea un om, cu ceva loc de plugărie, în anii buni, şi cu muncă de apă în ceilalţi sau în răstimpuri. Lua sacul de grâu de şase puzi ca o jucărie şi-l deşerta în şlep. Poţi să-l vezi şi acum după o jumătate de sută de ani, ce umeri şi ce şale are. Omul acela era Ion Savin, călugărul orb de colo. Eu sunt fata lui.

„Intr'o zi sosi cu vaporul din sus un om sfânt. Era încins cu o funie şi la şold ducea o traistă. Sta pe puntea dindărăt, între Ovrei în caftane şi între Rusneci cu legături roşii la gât, şi se uită la tata cum se zdrobeşte dela macara la magazie şi dela magazie la macara, Eu spărgeam în dinţi seminţe de floarea soarelui pe o grămadă de lemne. Uneori se mai abătea şi pe la mine şi-mi aşeza părul sau rochiţa. Eram un nod de patru anişori şi mă ţineam peste tot de el. Mă ţiu şi astăzi, la cincizeci, când am bărbat şi copii, în aceeaş casă lângă Nistru.

„Omul sfânt s'a dat jos de pe vapor şi a venit la tata. Nu i-a zis nimic: i-a dat numai traista să i-o ţie şi s'a încărcat el, voiniceşte, cu sacul. L-a deşertat în magazie şi când s'a întors, cu sacul pe braţ, s'a apropiat de mine şi m'a mângâiat. Tata a sărit să-l oprească, dar n'a fost chip. Era destul să i se uite omul sfânt în ochi cu ochii lui mari albaştri şi se îndupleca fără voinţă. Nici eu nu mai mâncam seminţe. Mă uitam după el.

© BCU Cluj

„Vaporul a plecat la vale, spre Tiraspol, şi de-acolo la Akkerman. Omul sfânt, cu toate că avea drumul plătit până la Odesa, a rămas. Tata l-a luat acasă şi am cinat împreună. Oaspele nostru s'a mulţumit să scoată din traistă pâine albă şi miere. Ştiu că am mâncat şi eu o felie şi de-atunci poate sufletul meu s'a umplut de o mireasmă de flori de câmp ale Raiului. Am mai mâncat miere după aceea la multe prisăci, şi moldoveneşti şi nemţeşti, şi se găseşte şi-aici în livada văruită, dar nu seamănă. Ce albine i-or fi cules-o omului sfânt la mânăstirea lui din ostroave?

„Eu m'am urcat în aşternutul meu de după sobă. Mă durea capul şi mi-era mai somn decât în alte zile. Tata şi omul sfânt au povestit multă vreme în întuneric. Adică tata mai mult asculta. Călătorul vorbea încet şi rar, dar glasul lui era aşa de gros şi de răsunător, că auzeam cum tremură pe poliţă un pahar. Era ca glasul Prea Sfântului Mardocheu. Mai mi-aduc aminte de Maica Domnului cu copilul în grădină sub migdali în floare, de lacul Tiberiadei cu muntele plin de fericiri, de noaptea dela Ghetsemani şi mai ales de o mânăstire unde Isus cu cei doisprezece apostoli ar mai trăi şi astăzi şi ar aştepta să plece iară în lume, încărcându-se în fiecare zi, de aproape o mie şi nouă sute de ani, de toate păcatele, bolile şi urâţeniile oamenilor.

„Adormeam şi iară mă mai trezeam, şi atunci îi auzeam tot acolo. Numai într'un rând m'am speriat. Omul sfânt aprinsese o candelă pe pământ şi citea aplecat cu barba lui de aur prin care trecea lumina, peste o carte, mare, de cele bisericeşti. Câte odată iasca sfârâia, flacăra pâlpâia şi omul sfânt parcă era aruncat de pereţi, într'o umbră cât casa. Când m'am mai trezit odată, dormea şi el. Candela o pusese ferită mai departe. O văpae galbenă se aşezase rotund pe capul lui cu păr lung. Imi lăcrămau ochii când vream să mă uit. Credeam că visez şi că un sfânt din icoane intrase în odae şi se odihnea între noi. A doua zi n'am mai găsit pe omul sfânt. Işi strânsese carte, candelă şi traistă şi plecase în zori, nesimţit.

„Tata însă din ziua aceea n'a mai fost om. Nu mai lucra. Ocolea pe toţi. Se ducea la Nistru şi se uita în josul lui, de dimineaţa până seara. Dacă nu l-ar fi căutat mama şi nu i-ar fi dus câte ceva în maramă, nici n'ar fi mâncat. Era şi câte o zi dela Dumnezeu când aştepta sosirea vaporaşului alb dela Dubăşari. Lua sacul în spate ca pe vremuri, dar îl lăsa în mijlocul drumului şi se întorcea să se uite la puntea dindărăt, de unde îl priveau şi acum, rezemaţi de vergelele de fier, Ovrei în caftane şi Rusneci cu legături roşii la gât. După cine umbla el nu mai era. Vorbea în somn. Avea vedenii. Mânăstirea din ostrov, cu Isus în mijlocul apostolilor aşteptând să iasă iară în veac şi să propovăduiască o a cincea evanghelie, nu-i mai da pace. Şi se pregătea să plece s'o caute.

„Atunci mama s'a dus la Rafira, baba cărturăreasă din mahalaua rusească. Eram şi eu cu ea. Baba a întins cărţile. A stat aşa pe ele, mormăind, până s'a făcut seară. „Ce a auzit să nu mai auză, ce-a văzut să nu mai vază! Lipiţi să-i fie ochii, zidite urechile! Ce-a văzut să nu mai vază, ce-a auzit să nu mai auză!" Uitase de noi. Mie mi se făcuse foame, dar mi-era frică să spuiu. Mă ţineam de rochia mamei, nemişcată ca baba şi cărţile ei. Când s'a întunecat bine am auzit-o vorbind ca oamenii. Din locul de vatră scobit în malul de lut se uita la noi un motan, cu ochii de sticlă, cu spinarea cocoşată a supărare, cu coada sul. N'am mai înţeles ce i-a vorbit mamii baba.

„A doua zi ne-am dus la ceasul când vine vaporul din sus, cu o oae la Nistru. Era legată de cornițe şi eu ţineam sfoara. Mama a intrat cu ea în apă până la genunchi, i-a băgat pe cap un sac al tatei şi a început s'o înece. Oiţa săraca bătea din copiteluţele ei, behăia, se svârcolea, pufnea, a dat să trântească pe mama. Eu întindeam de sfoară şi plângeam. Mă udase toată. Mama trebuia să lupte şi cu oaia şi să smucească şi de sfoară, de care trăgeam să i-o scot din mâini. La urmă tot a înecat-o. Am jupuit-o acolo, i-am scos prapurul cu seu şi hoitul i l-am aruncat pe râu. Apoi ne-am căţărat pe râpi şi am cules o iarbă cu floarea lăptoasă ca aliorul şi ca trifoiul, şi care creşte la vremea aceea pe tot malul şi-l face de departe conabiu. Am fiert seul cu iarba dimpreună şi le-am dus într'o ulcică babei, unde au rămas până ies stelele. Pe la miezul nopţii mama m'a pus să stau trează, ca atunci, în aşternut, a aprins o candelă pe pământ îndărătul căpătâiului tatei şi a încălzit la ea ulcica descântată. In loc să aud însă ca într'un vis frumos, cuvintele omului sfânt despre Maica Precistă cu pruncul în căderea

© BCU Cluj

florilor de migdal sau despre Muntele cu fericiri de deasupra lacului Tiberiadei, auziam numai cuvintele grozave învățate pe dinafară, ale mamei: „Ce-a văzut să nu mai vază! Lipiți să-i fie ochii!" Când s'a topit bine seul, l-a mai lăsat puțin, s'a dat lângă tata, s'a aplecat tot mai aproape — și-acum o văd cum s'apleacă și nu mai isprăvește! — și i-a picat pe pleoapă. Dar mână îi tremura așa de rău!... Poate că ar mai fi vrut să-i pice și în urechi: „Ce-a auzit să nu mai auză! Zidite să-i fie urechile!" Dar mâna îi tremura așa de rău că i-a vărsat toată ulcica fierbinte în ochi. Toți trei am răcnit odată. Tata a sărit din pat, a răsturnat pe mama peste candelă și a năvălit afară. Ii mai aud urletul, cum se depărtează.

„L-am găsit după trei ani, aici, călugăr. Când am sosit, aduse de niște pescari din Vâlcov, tata bâjbâia cum îl vezi, cu acelaș băț, după închipuirile lui. Mama s'a repezit cu mine alături la el și i-a îmbrățișat în genunchi picioarele. Orbul a ascultat-o puțin, cu ochii lipiți, îndreptați spre noi. Apoi a râs, și-a trecut mâna prin plete, care pe vremea aceea erau ca ale mele", — zise și-și trase cârpa de pe cap, — „și și-a căutat mai departe de treaba fără rost. Pe mama am scos-o a doua zi înecată din dosul chiliei lui. Eu am stat pe loc, la o bătrână a Prea Sfântului Mardocheu, patru veri. Vin de atunci în fiecare an, să-l văd pe tata. El n'a vrut să mă cunoască niciodată. Știe și acum că sunt aici; am eu semnele mele. Nu e slab de minte, dar vrea să se creadă între cei doisprezece apostoli ai omului sfânt dintr'o seară de demult, și poate și că e unul dintre ei. Isus are să le poruncească într'o zi să iasă iară la pescuit de oameni și să facă așa împreună a cincea evanghelie.

„Vezi de ce-ți spuneam că eu nu sunt o femee ca altele și că pe mine Prea Sfântul Mardocheu, cu barba lui văpsită și cu ce i-a dat Cercheza, n'are putere să mă alunge".

Femeea rămăsese tot timpul cu fața ei de piatră. Reci îi erau și cuvintele, și ca străine. Bănuiam în ea și râsete înfundate. Aș fi vrut s'o întrerup, s'o întreb, să mă mir, s'o rog să se odihnească, și nu puteam. Imi dădeam seama că n'ar fi priceput. Și-ar fi pironit numai iară ochii îndepărtați pe mine.

Era în ea mai mult decât putea să arate, sau era mai puțin? Se simțea parte din această țesătură de spaimă și de uluială? Intrase deopotrivă în tovărășia fără timp a soborului de călugări și aștepta poate în rând cu ei, cu cel mai nebun din toți, ceva care-mi clătina cumpăna ființei? Era femeea evangheliei a cincea?

— „Vino. E târziu. Luntrea care te-a adus nu se mai întoarce. Mergi cu mine".

Am trecut printre călugări, fără să ne ia nimeni aminte. Imi era ca femeii, în care și mersul era de piatră și din afară de timp, fără mișcare în fustele largi, mi-era ca ei, copilă, dupăce ascultase pe omul sfânt, nu se știe de unde venit și unde plecat: mă apăsa în creștet și aveam, din senin, vedenii. Am intrat în luntrea din iarbă ca într'un loc de scăpare. Femeea s'a așezat la lopeți și cu o smucitură am pornit.

Eu am șovăit o clipă și, căutând să mă apuc de inel, am dat cu mâna în apă.

— «Bagă de seamă. Aici sub noi e o gaură de zece stânjeni. Se zice că o altă mânăstire s'a scufundat odată cu cei doisprezece călugări și cu starețul ei. Sânt zile când se aud de dedesupt clopote de vecernie".

Mă uitam la femee, cu un fior lung prin spate. Ea trăgea nepăsătoare la lopeți, cu fața de piatră pe care i-o știam și cu cârpa roșie lăsată nedesnodată și ținută de vânt plină, pe ceafă, ca un coif de aur la odihnă. Acum vedeam că pe piept avea cusută o cruce, ferită prin desenurile pânzei. Numai niște împunsături de fir în ea sclipeau la acest soare târziu sfărâmat pe ape. Aș fi dat nu știu ce, să fiu iară între oamenii bărboși ai țărmului tare.

Indărăt, brațul de fluviu sau brațul de Mare se înfrigura într'un fel de frunziș de apă răscolit de un vânt dinăuntru, neajuns până în lume. Dar înfrigurarea aceasta de trecere a luntrei se îngrămădea, luată de șivoiu, numai deadreapta. De cealaltă lature, în neteda oglindă, strălucea neclintită mânăstirea cu turlele ei ciudate, îngrămădite una în alta, și înălțându-se ca într'o întrecere, albe și galbene. O altă mânăstire creștea, răsfrântă, din fund, și sfințea undele. In marginea ei un călugăr ridicase deodată două brațe nesfârșite.

M'am tras mai spre piscul luntrei. Femeea vorbea la spate, dar nu mă mai puteam întoarce. Rămâneam cu ochii lipiți la acea vedenie, cu viața ei îndoită.

© BCU Cluj

— „Dacă am sta din vâslit, s'ar auzi clopotele. Clopotele celeilalte clopotniţe. Dar atunci bulboana ne-ar soarbe şi n'am mai ieşi decât pe tărâmul de dincolo".

Vorbise sau era o părere? Plutea luntrea aceasta spre pământurile locuite? Nu ştiam să spui cine m'adusese, cine mă ducea. Şi dacă nu fusese o potriveală în toate, mai presus de pătrundere, ca să văd ce nu văzusem şi să aflu ce nu mi se spusese.

Prea Sfântul Mardocheu ieşise din livada văruită, cu pomii ca de oase, şi se uita după noi din margine, cu barba lui roşie şi cu zidirea măreaţă a trupului fără bătrâneţe. Binecuvânta. Şi un alt Mardocheu, fără nume, cu barbă roşie şi zidire măreaţă a trupului fără bătrâneţe, întindea prin apă braţe în urmă.

Seara se lăsă repede.

© BCU Cluj

FLORII

DE

V. VOICULESCU

Era o vreme dulce, cu aburi pe zăvoae
Şi dangăte de clopot în turlele de fer
Cântau în prag cocoşii, prevestitori a ploae
Cu gâturile 'ntinse spre apele din cer.

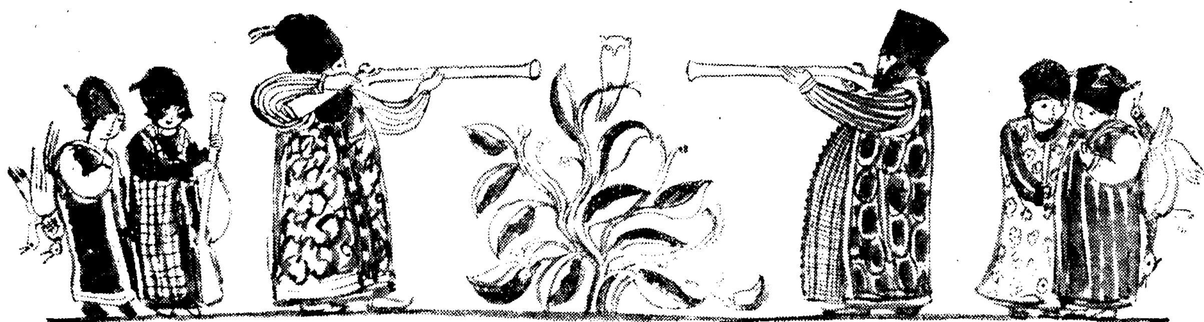
Pe măgurile negre cu poalele jilave
Mijea un fir de sate răznite de la drum...
Eşiau pe brânci din iarnă cătunele buhave
Şi îşi scoteau la Soare căciulele de fum.

Departe, pe pârloage, băjenărind uitate
Un pâlc de capre albe îngenuchia umil;
Suind spre grinduri, cârduri de vite 'ngândurate
Păşiau, ascultătoare de-un câine şi-un copil.

O paşnică tristeţe punea fără de ştire
In ori ce coş de piepturi un suflet ne'ncăput;
Lumina sta pe uliţi, râdea prin cimitire,
Dar se sfia să intre în casele de lut!

Pe Domnul primăverii îl aştepta pământul...
Isus venia cu iarba... Şi sălciile 'n vad
Cu bumbi de muguri proaspeţi îşi încheiau vestmântu
Şi 'n cale, ploconite, I-l-aşterneau plocad.

© BCU Cluj

SĂRBĂTOAREA

DE

A. MANIU

O noapte de catifea. In odaia de suferinţă, pe un scaun, bătrânul cu barba albă şi obraz de ceară. In pat un tânăr cu obraji ca două mere rumene de friguri. Deasupra icoana unei mame zâmbind din cadrul vechi aurit. Se aud clopote. Lumina, micşorată şi ferită de ochii tânărului, care nu mai vreau lumină joacă în avânturi întrerupte. Tânărul ţine ochii închişi — şoapta bătrânului a crescut în rugăciune, dar şi fiindcă îi e teamă de fiecare nemişcare a copilului.

TATĂL

Doamne — în primăvara asta când înviază fiul tău
Şi când nopţile sunt albastre ca un liliac înflorit,
Dă sănătate fiului meu.

FIUL

Te rogi, tată? E semn că mi-e tare rău.
Tu care nu crezi!

TATĂL (minţind)

Credeam că dormi....

FIUL (cu preocupare de boală)

Oare cocorii au venit?

TATĂL (liniştit)

Nu ştiu.

FIUL

Fiincă am auzit noaptea trecută glasuri în cer.

TATĂL

Atunci poate...

FIUL

Nevăzuţi — ca o săgeată de fier
In inima zărilor pătrunzând se văitau atât de dureros.

TATĂL (liniştind gândul)

Ei au fost. Se reîntorceau cu timpul frumos.

© BCU Cluj

FIUL (cu acelaş gând)

Ei. Şi subt fereastră oamenii au dus multe stele.
Aşa ziceam mic — în denii — la lumânărele.
Tată, tu m'ai părăsit ieri noapte.

TATĂL

Trebuia să mă reped
La farmacie — dar în drum...

FIUL

De mult chiar tu m'ai învăţat să nu mai cred.

TATĂL

M'a oprit în drum biserica. M'am furişat tăcut
Până la altarul mormânt din flori făcut
Iartă-mă — poate am greşit înainte — dacă ai încerca
Şi tu să te rogi.

FIUL

Să mă rog, cui?

TATĂL

In boala ta,
Iartă-mă!

FIUL

Da, pricep, te-ai rugat să-mi dea viaţă.

TATĂL

Nu e niciodată prea târziu!

FIUL

Ştii bine că mâine dimineaţă
Când toată lumea strigă „a înviat"
Eu o să fiu...

TATĂL

Nu, nu-i adevărat!

(Pauză de răsuflete grele)

TATĂL (mângâietor)

In curând o să — ţi fie mai bine — ai să vezi.

FIUL

Mi-ai adus de-acolo viaţă? E zadarnic să crezi.
Doctorul, plecând, a spus destul de tare:
— Totul e pierdut: se va stinge ca o lumânare —
Mă făceam că dorm şi am auzit de somnul lung.

TATĂL

Gândurile astea rele vreau să ţi-le alung.

FIUL

De altfel orice bolnav citeşte pe faţa sănătoşilor atât de bine,
Şi tot ce nu vrei să spui ţipă în obraz la tine.

TATĂL

Vorbeşti prea mult — iar oboseşti. Ascultă pe bătrân.
Mama ta a crezut.

FIUL

Eu vreau să rămân păgân.
Frica sfârşitului nu poate fi pocăinţă;
Nu mai cred în leacuri. Cum să cred în credinţă?
Inăbuşesc.

© BCU Cluj

TATĂL (deschide fereastra)
(Pauză)

FIUL (tot cu ochii închişi)

Afurisită primăvară,
E dulce de îţi face greaţă. Tată, e noapte-afară?

TATĂL

E noapte...

FIUL

Dar azi au înflorit, ziceai?

TATĂL

Au înflorit!

FIUL

Nu vreau flori!

TATĂL

Dragul meu!

FIUL

Vreau ceva obişnuit.
(Pauză)

FIUL

Va învia mereu în fiecare primăvară
In sunet de clopot pentru a mie-nouă-sute-nu-ştiu-câtea oară,
In timp ce din mine numai viermi se vor înălţa.

TATĂL

Iţi faci singur rău. Nu te mai sbuciuma,
Ceilaltă lume... (Işi şterge în ascuns ochii.)

FIUL

Plângând faci glume.
Care ceailaltă — când nu e nici o lume!
Atât şi e prea mult pentru durere.

TATĂL

Incearcă să crezi!

FIUL

Şi minciuna iţi va da putere (geme)
Dacă ar fi cineva, i-ar fi milă şi m'ar lăsă să trăesc,
Nu să fiu sfânt, ci om cu păcate.

TATĂL

Mă chinuesc.

FIUL

E primăvară. — Fiecare fată e ca o floare
Şi minte — şi râde — şi eu mor.

TATĂL

Şi ea odată moare.

FIUL

Odată — e atât de fericit departe de acum.
Inchide geamul.

TATĂL

Ai vrut aer.

© BCU Cluj

FIUL (cu dispreț)

E parfum.
Miroase a tămâie, a religie și a moarte
Bine adie doar doctoriile a sănătate.

TATĂL

Aici am ajuns voind prea multă libertate.

FIUL

Libertate cu trupul țintuit și gânduri legate.
Gândurile nu deslează nimic — uite-te bine: sânt
Acum om — și peste câteva clipe pământ.

TATĂL

Judeci cu suferința numai — dar dă-ți seamă.

FIUL

Doar simțurile judecă.

TATĂL

Iți e frig.

FIUL

Mi-e teamă.
Noaptea cea dulce mă neliniștește.

TATĂL

Vei scăpa.

FIUL

Iartă-mă, dar în minciună răul crește.

TATĂL

Măcar odată să ne rugăm la Dumnezeu,
Crede în tatăl de sus pentru tatăl tău.

FIUL

Să mă rog? Dar tu m'ai învățat să nu cer iertare
Când nu sunt vinovat. Cui să mă rog oare?
Celui ce nu e? In cer ochianu-arată pământuri, stele
Și pe pământ nu vedem de cât învingătoare rele.
Tu însuți mi-ai dovedit atât de limpede altă dată
Că „nu e".

TATĂL

Dar peste chiar ce nu e?

FIUL

Nu e — tată.
Să cred de frică?... E prea târziu
Să mai cred o viață când mă așteaptă un sicriu.

TATĂL

Boala e grea.

FIUL

Viața e grea. Nimic grav.
Mor judecând sănătos — trăiești cu gândul bolnav.

TATĂL

Totuși amintește-ți simbolul sufletului răstignit
Pentru îmbunarea omenirei.

FIUL

Ai găsit
Că suntem mult mai buni?

© BCU Cluj

TATĂL

Apoi a înviat ca să ne ispăşească.

FIUL

N'a izbutit şi ar fi fost ca noi să putrezească.
Pentru minune m'aşi fi mulţumit cu sufleteşti dovezi.
Sunt oamenii mai buni de-atunci? Răspunde unde-i vezi.
Şi mari şi mici şi 'n avuţie şi în trudă
Sunt toţi la fel.

TATĂL

Nu. N'au vrut să 'l audă.
Chiar eu nu 'ncep să înţeleg de cât acum
Credinţa e toiag pe care viaţa te sileşte să 'l culegi în drum.

FIUL

Drum scurt. Merg singur. Trebue să mor
N'am făcut rău — am vrut binele lor
Şi mor acum când lumea cântă că învie.

TATĂL

Taci pentru mine!

FIUL

Viaţa e o porcărie.
Acum nu plânge. Zău nu plânge, tu rămâi.
Aşa-i dreptatea — am venit în urma ta şi plec întâi
Arată-mi o dreptate dreaptă — şi — atunci cred şi eu.
Dreptatea — şi pe urmă Dumnezeu.

TATĂL

In înfinit noroiul pământesc e stea.

FIUL

Vreau să-ţi ţin mâna – când viaţa vrea să stea.
Nu flacăra din mine plânge — ci cărnurile gem.

TATAL

Judecata ta biciue adâncă în blestem
Crezi că te desparţi de mine şi ultimele noastre cuvinte
Sunt fără inimă.

FIUL

Inima minte.
Tăcere. De odată se aud iar în noapte chemările
Plângătoare. Acum parcă în ţâţâni ruginite s'ar
deschide porţi de rai — pe urmă iar tăcere.

TATAL

Acum aud şi eu stolurile în noaptea blândă
Vestind învierea în primăvară. Din întuneric stăm la pândă!
Tu dormi? Pământul a înviat!

(înţelege sfârşitul)

Minciună – nebună.

(Plângând se aruncă la picioarele patului.
Atunci pe întâia rază de argint coboară un înger).

INGERUL, gând către copil:

Tinere, vino cu mine în lună.

© BCU Cluj

MĂ 'NCHIN

DE

D. CIUREZU

Doamne.
Ţie'ntâiul mugur din vieaţa mea
Intâia pasăre din gândurile mele
Intâiul gâng de ape din cişmele
Intâiul dor cântat al Ţării mele

Mi-e trupul tot un svon de depărtări
Un murmur de pădure şi şuvoae
Pe umeri port un ropot viu de ploae
Şi'n ochi lumina toată dintre zări.

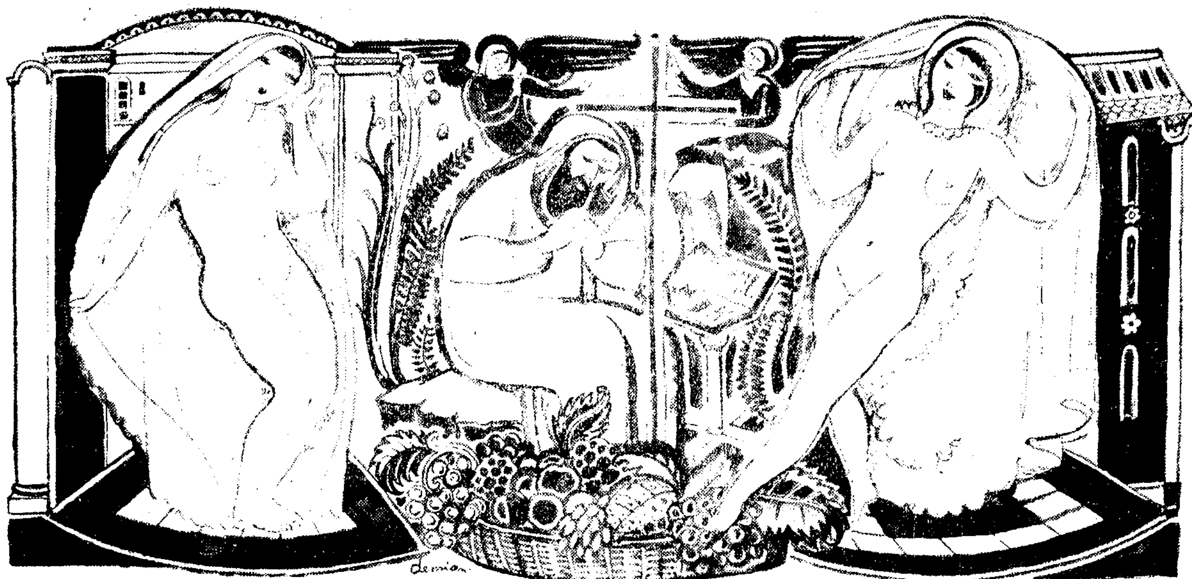
Mi-e fruntea proaspătă de înălţimea ta
Şi tâmplele mă dor de năzuinţi
De-atâta vis mi-s braţele fierbinţi
C'ar vrea să înflorească'n faţa Ta.

In ochi îmi joacă dalb un luminiş
Şi'n coapse-mi cresc răsaduri din pământ
Tot trupul meu se bucură de vânt
Ca un lăstar cu freamătu'n frunziş.

Şi tresărind sălbatec ca un cerb
Mă plec cu fruntea 'n ţărnă şi mă'nchin
Cu pleoapele 'mbătate de senin
Cu sufletul meu limpede, de cerb.

© BCU Cluj

INSCRIPŢII PE CRISTALUL DE GHIAŢA

DE

N. M. CONDIESCU

I. VASUL GREC

Intre azurul nemărginirii şi răceala albă a soclului de piatră, odihneşte vasul străvechiu, plămădit din huma de trei ori milenară.

O mână tânără l'a înflorit cu ghiocei, înfrăţind frăgezimea primăverii cu mumifiata lui rămăşiţă, scrilejuită de custura vremii.

O melodie aeriană, simţită vizual, se desprinde din svelteţa lui armonică.

Când-va, — la poalele Acropolei, în mahalaua Olarilor, — mâini înfrigurate, de femeie îndrăgostită, au frământat lutul şi degete binecuvântate de zei, l-au modelat cu meşteşug.

Apoi, la Cap Sunion, asvârlit lângă coloanele albe ale casei lui Poseidon, vreme îndelungată, l'a dogorit arşiţa limpede a cerului Atic şi 'n pântecul lui a hăuit vuetul mării Egee.

Nisipul marin l'a acoperit.

Şi-a stat aşa, veacuri la rând, plin de lumină în întuneric.

Oamenii de-acum, i-au dovedit gropniţa şi l-au dăruit iarăşi soarelui.

Negura pământului i-a furat strălucirea smalţului, dar, în chenarele cu frânturi de linii, în negrul şters al petelor cari au închipuit odată flori şi pasări, în toată ruina lui, palpită tinereţea svăpăiată a femeii de-atunci. Din porii îmbibaţi de mucegai se resfiră mireasma frumuseţii care nu cunoaşte moarte. In jurul gurii, mâncată de carii timpului, înflorită acum de ghiocei cari se vor ofili, plutesc atingeri de buze spectrale.

Prin împletitura neguroasă a serii, răzbate, din îndepărtate zări, muget de valuri frământate.

Chemările lumilor năruite, svonesc.

Vas arhaic! In noaptea primăvăratecă, grea de arome, îţi sărut bătrâneţea cu visurile mele...

© BCU Cluj

II. PLACHETĂ

O Genevievă din legende, stearpă de bucurii şi uitată de oameni Cap cu ovalul prelung — profil de medalie, — purtat semeţ, subt cenuşa, cu reflexe de platină, a părului.

Crin sădit pe culmile renunţării, din al cărui parfum s'au împărtăşit tăriile de dincolo de lumi.

Inchegare aeriană din lumea norilor peregrini, silueta ei se profilează pe zidurile albe ale galeriilor, iar paşii ei, uşori pe lespezile reci, trezesc adieri de răsunet în bolţile arcuite.

Mişcările trupului, uscăţiv şi mlădios, desfac unde glaciale, încărcate de-o maiestoasă izolare, care n'a îngăduit niciodată căldura unei apropieri, tremurul unei şoapte, înfăptuirea unei mângăieri cu fluturări de-abia perceptibile.

Prin ferestrele mici ale culei cu zăvoare grele, — sau, — printre copacii gârbovi ai parcului, ani după ani, topazul ochilor ei, — fiorduri nordice, — a radiat, în spre incendiatele zări crepusculare, aceleaşi priviri cu sticliri tăioase de oţel şi jocuri de ape întunecate, pe când buzele anemice, subţiri ca muchiile unui pumnal, — păreau că spun unei arătări supărătoare: „Nu mă atinge!“

S'a simţit totdeauna singură şi inaccesibilă. Pe sufletul ei gol şi alb, nu s'a grefat nici o emoţie. Váltoarea frământărilor lumeşti n'a turburat-o. O privire dogoritoare, adâncită cu tâlc ameţitor în străfundul simţirii, a găsit-o totdeauna neclintită, ca apa unui lac adânc, iar la gândul unei desmierdări dogoritoare, plină de taina înlănţuirii, toată făptura ei se sgârcia ca sub încolăcirile solzoase ale unui şarpe.

A fost iubită.

N'a iubit. N'a dorit. N'a cerut. N'a dăruit.

N'a ştiut ce-i greşala, nici căinţa, nici ertarea.

I-au plăcut ogarii, pentru repulsiunea lor manifestă desmierdărilor omeneşti şi pentru totala lor neataşare.

Aşa şi-a tors fuiorul tinereţii, această frumoasă cu simţurile osificate, fără auz pentru psalmurile de dragoste care urcau în spre intangibilitatea ei olimpiană.

Zilele s'au scurs, goale în prisosul de viaţă al primăverii, sterpe în dogoreala verilor, încărcate de brumă tomnatică şi de ceţuri iernoase, vlăguind trupul, furând trandafiriul cărnei, pergamentând obrajii şi aşternând omăt peste arama părului.

Doar sclipirea tăioasă a ochilor a rămas aceiaşi.

Din ce coclauri ale iadului a urcat spre dânsa, — într'un apus umed, cu simfonii de streaşini picurânde şi scuturătură de stropi de pe frunzele gălbejite, pe când deschidea cartea cu încuietori de argint ciocănit, îmbrăcată în piele plăcută pipăitului, — neînţeleasa şi chinuitoarea încordare, — şi ce diavol răsbunător înţepenind mâinile ei de sfântă, — albe şi diafane, — pe fila vrăjită i-a pironit ochii pe luminăturile înghirlandate ale unui cântec de dragoste? Clocotul iubirii lumilor, din începuturi, şi-a plimbat atunci vâlvătaia peste simţurile ei moarte. Şi pentru întâia oară obrajii i-au dogorit, pe când din scorbura cu îngheţ polar a sufletului au chemat-o îndemnuri ciudat de tulburătoare. In spre fereastra, târziu deschisă, s'au desfăcut braţe, şi-au aşteptat. Imbrăţişând golul, ele au căzut apoi, amorţite de desnădejde în poala virginală.

Şi bătrâna, a plâns mult.

In nopţile lungi, încordată ca un arc, aude şopotit aprins, oftări înăbuşite, spasmuri şi chinuită, aşteaptă.

Uneori aude tropot de cai şi vuet de trâmbiţi. Ii simte jos, sdrobind zăvoarele şi spărgând grelele uşi. Năvala lor o înebuneşte de plăcere. Braţe vânjoase o cuprind, muşcături fierbinţi o ard, toate mădularele ei trosnesc sub strânsură sălbatecă. Biciuită de-o nepotolită sete voluptuoasă, ar vrea să aibă o mie de buze, ca să poată seca dintr'odată fântâna dragostii. Se trezeşte îngăimând glosolalii, mângăindu-şi braţele veştede.

© BCU Cluj

In zori, în amurg şi 'n noapte, prin parcul cu joc de ape vorbăreţe în bazinurile reci, fecioara cea bătrână, calcă rătăcită peluzele verzi, însoţită de ogarii ei drăceşti.

Fantasmă chinuită de dorinţi târzii, desface braţele, cere, se dărueşte...

Din potirul, greu de blestemele celor cari odinioară însetaţi, au cerşit, nimeni nu se mai încumete să bea...

III. ZEFIR

Carcasa lui de uriaş, cu muşchiulatură atletică, a fost tencuită, încă din adolescenţă cu un strat apreciabil de osânză, — glumă crudă a nevăzutului ziditor.

Şi astfel „Omul gras" n'a cunoscut sveltețea trupului uşor, frăgezimea tinereţii, pasul grăbit, respiraţia liniştită, saltul de căprioară.

S'a pomenit suflând astmatic şi păşind în cadenţă de elefant, cu batista leoarcă de sudoare.

In negura acestei cutii de untură, s'au cuibărit amărăciuni şi tristeţi nemărturisite, s'au frământat dorinţi tumultoase pălmuite de umilinţi necruţătoare. O îndelungată şi cruntă bătălie cu vrăjmaşii impalpabili, i-au sdrenţuit sufletul. — Şi omul gras, s'a dovedit într'o zi, timid şi fricos ca toţi infirmii. Dar, ca un reflex al atâtor dureri tăinuite şi ca o pavăză ocrotitoare, privirea ochilor lui albaştri a rămas pentru totdeauna încruntată, resfirând peste figura lui, un văl de răutate provocatoare.

Şi aşa fiind, — dacă cum-va, în scurtele lui peregrinări pe uliţi, se opreşte, înduioşat, ca să privească la copiii care-şi ţipă pe la porţi, în risipă de chiuituri şi râsete, bucuria şi vioiciunea vieţii care de-abia începe, aceştia se opresc deodată din joc, îl privesc temători, apoi tăcuţi şi sperioşi dispar sub ganguri.

Femeile trecând pe lângă dânsul, îl privesc între două clipiri de gene, la început ironic, apoi cu teamă. Paşii lor se fac mai repezi, vădind dorinţa pripită de a lăsa arătarea aceasta cât mai în urmă. Voluptatea mersului lor legănat, armonizator de forme pline de chemări, răsvrătesc cu aţâţări dureroase, simţurile omului gras, care desăvârşeşte celebral, vechi năzuinţi de iubire învăpăiată.

Dacă intră într'o prăvălie, larma glasurilor se domoleşte până la tăcere. In juru-i se face gol. Priviri piezişe încărcate de sfială, ţes în juru-i o reţea izolatoare. Băeţii îl servesc cu stângăcie, bâlbâiţi şi încurcaţi, terorizaţi de-o stânjeneală nelămurită, neîndrăznind să înfrunte faţa aceia sălbatec de încruntată.

Cu vremea, omul gras s'a resemnat. Primind ipostaza măgarului îmbrăcat cu pielea leului, îşi inghesuie chinuit durerile, dorinţele moarte pe dată ce se nasc şi gândurile strivite de-o tristeţă fără leac, sub masca fioroasei încruntări care-i poceşte faţa apoplectică.

Dar, în lungile nopţi de iarnă cu simfonii viforoase sau cu îngheţuri cristaline sub clar de lună, ori în serile primăvăratice pline de adierile încărcate cu miros crud de brazdă fumegândă şi mireasma acră a mugurilor cari plesnesc, omul gras, proptind cele 80 de kilograme ale burţii de muchia biuroului şi rezemându-şi fruntea unsuroasă în palme, visează. Scuturat de fiori, se simte uşor ca un fulg, cu năzuinţi de sbor înspre spaţiul eterat.

Privirea cea veşnic încruntată a ochilor lui albaştri, pluteşte umedă şi duioasă, blândă ca a boului, trimeasă înspre nelămurit, departe....

Imperecheri de cuvinte — împletitură de sunete cu sonorităţi de harpă, — susur de şoapte scăpate din ţarcul stelelor, rugăciuni heruvimice şi blesteme tăvălite în răsvrătirea unei voluptăţi totdeauna cerşită, încep să palpite pe buzele cărnoase. Prinzând condeiul între degetele scurte şi umflate ca nişte gogoşari, omul gras aşterne pe hârtie

© BCU Cluj

în ritm de silabe, — care svonesc vaporos, sau lovesc cu răsunet de ciocan pe nicovală, — melodia stranie, grea de durere, care spărgând zăgazurile sufletului, urcă spre lumină...

In multe nopţi, ochi frumoşi se închid languroşi, mâini leneşe şi albe, — ţinând încă între degete revista cu poemele omului gras, cad de-alungul trupului încins de dorinţi, pe când, între vis şi viaţă, poetul se'nchiagă în gândurile lor, asemeni unui Lohengrin, turburător de frumos...

Omul tencuit cu osânză şi cu faţa schimonosită de înspăimântătoare încruntare, scrie şi publică poeme, pe cari, ca o răzbunare împotriva masivităţii native, le iscăleşte, aşa cum se simte pe când le scrie: „Zefir“.

© BCU Cluj

LACRIMAE RERUM

DE

ION BUZDUGAN

Stareţul bătrân, Pământul, şi-a'mbrăcat scufia serii
Şi văşmântul sur de neguri pe işlicul de nelinişti...
Soarele, egumen rumen, varsă vin din cupa zării,
Binecuvântând amurgul, vechiu tăinuitor de linişti...

Stareţul tot cercetează zidul, porţile cetăţii,
Pune porţilor zăvoare şi luceafărul — de strajă:
Să nu-i ispitească schitul noaptea vre-o drăcească vrajă,
Şi-apoi mulţumit bătrânul gându-şi dă singurătăţii...

Codru-şi murmură tăcerea, ca un roiu într'o prisacă...
Luna îşi prelinge mierea'n fagurii de mirişti coapte...
Iar sub bolta înstelată trist răsună glas de toacă...
Umbre negre de călugări, tăinuesc, şoptind în şoapte...

— „ Ce zici, frate Amurgilă, de-o bucat' de vreme'ncoace,
Toate câte sunt pe lume le'nfrăţeşti şi le asemeni:
Omu-ţi pare o momâie şi momâiele-ţi par oameni,
Străşinând cu palma'n zare — toate prind sub ochi să-ţi joace...

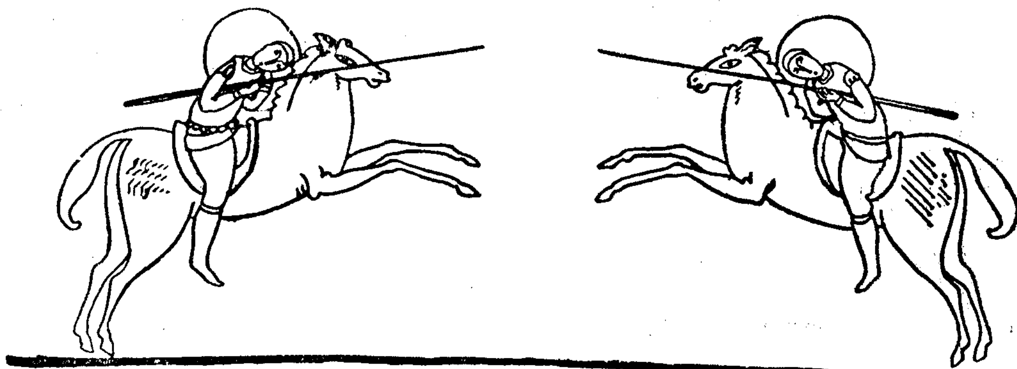
Uite: pe hotar, pelinii cresc sălbatice momâi?..
Sau călugări vin în cete, în cernitele sutane?..
Fraţi copaci — îngenunchiază tot bătând mereu mătane?..
Preoţi — ici cadelniţează şumueaguri de tămâi?..

Tu să ştii: pe lumea asta — toate-s pulbere tăciune!..
Insă una e pre lume, mai presus de toate cele:
Infrăţirea cu Pământul — ea te'nalţă pân'la stele...
Celelalte toate'n lume sunt numai deşertăciune!..

Căminar la schit, Amurgul, boabele de sgură-şi cerne,
Vânturând un stol de grauri — spuză sură peste munte,
Iar în noapte, din cadelniţa-i scrumită, la vecerne
Stele — boabe de jăratec, cad grăunte cu grăunte...

© BCU Cluj

CRONICI

IDEI, OAMENI & FAPTE

C. SANDU-ALDEA

SANDU ALDEA a plecat din viaţă — ca o tacită protestare — tocmai în ceasul când se cereau definitive răfueli între sămănătorism şi detractorii lui. Moartea a pus un deget de ghiaţă peste buzele discuţiei.

Impăcarea e, fără îndoială, numai de scurtă durată. Şi, desigur, tot atât de aparentă ca şi presupusele complicaţii ale problemei sămănătoriste: natural, dacă sămănătorismul mai poate fi astăzi „o problemă" şi dacă socotelile ei mai izbutesc să ducă la un rezultat de oarecare noutate. Cu atât mai mult, cu cât pentru soluţionarea ei — într'un fel sau într'altul — se cheltuesc munţi de muniţiuni. Se fac excese de logică. Nu însă şi de obiectivitate. Iar cărţile, până mai eri unanim consacrate, devin dintr'odată petice de hârtie, ca nişte biete tratate literare, care şi-au pierdut subit valoarea: sămănătorism şi modernism sunt acum două fronturi adverse, cu apărători adhoc şi solid retranşaţi în dosul unor argumente de pământ.

* * *

O răsfoire a literaturii lui Sandu Aldea alcătue însă o rememorare utilă şi o firească limpezire. Sămănătorismul este îngust considerat simplă atitudine. Un fapt care s'ar fi creiat mai întâi teoretic. Nu poate fi vorba de o nesinceritate a lui. Dimpotrivă: dacă i se poate primordial reproşa ceva, este prea directa lui sinceritate; punerea în circulaţie a unei psihologii cu un mecanism interior elementar, a cărui funcţionare se rezolva în acte „tari". Aproape brutale. De aci oroarea d-lui Sanielevici. Groaza sa pentru cuţitul, atât de scump eroilor sămănătorişti: faimosul „tablou sinoptic", care nu era altceva decât o statistică a criminalităţii în sămănătorism.

Personagiile lui Sandu-Aldea ucid şi ele destul de frecvent. Resorturile instinctului sunt neîndeajuns comprimate. Adesea se eliberează în deznodăminte scrise cu sânge: pentru rafinata inteligenţă contemporană, ele par negreşit insuficient motivate sufleteşte. Dar sufletul nostru modern vede altcum lucrurile. Ii displace violenţa. Este o explicabilă diferenţă de mentalitate şi procedeie: poate că, dacă sămănătorismul ar fi erupt cu douăzeci de ani mai târziu, alta ar fi fost faţa lui. Alta valoarea. Şi, de bună seamă, alta înfăţişarea literaturii româneşti.

De aceia discuţia trebue pusă în cadrul ei de vreme. In starea de spirit care a prilegiuit-o: oricât s'ar protesta, iniţial sămănătorismul a avut un caracter reacţionar şi un rost mai mult cultural. Literatura sămănătoristă este mai curând efect şi mai puţin cauză.

Recitirea lui Sandu Aldea şi confruntarea lui cu scriitori ma iaproape de noi, deschide porţile unui mare adevăr: mişcarea sămănătoristă a încetat odată cu dispariţia *„Sămănătorului"*. Au rămas numai sămănătorişti izolaţi. Dar n'a mai rămas „sămănătorism". Mai mult. Ceiace numim noi azi sămănătorism nu este decât *„sensibilitate sămănătoristă"*. Fenomen care nu-i tot una cu sămănătorismul. Distincţia trebue nea părat făcută. Deşi asemănătoare, noţiunile nu pot fi suprapuse ca sens.

Procesul şi-a urmat drumul său normal şi — ca în orice bătălie — primele rânduri au căzut. Dar paguba e de fapt, cel puţin în egală măsură, câştig: trecând peste trupul primilor sămănătorişti, mişcarea şi-a urmat destinele ei, tinzând necesar spre această „sensibilitate nouă".

In acest sens, sămănătoriştii trebuesc cu adevărat priviţi — în efortul lor spre un specific autohton — drept veritabila generaţie de jertfă

© BCU Cluj

a literaturii româneşti. Poate că Sandu Aldea şi-a limitat, în chip conştient, activitatea literară: pornind evident din semănătorism şi păstrându-se îndelung între hotarele lui,autorul celor *„Două Neamuri"* îşi defineşte distinct personalitatea tocmai prin elementul cu care a depăşit genul: poezia naturii.

Căci semănătorismul a pus accentul lui grav pe om. Nu pe natură. Nici pe angrenarea amândorura. Exceptând pe d. Mihail Sadoveanu — ale cărui ape interioare erau prea bogate ca să rămână exclusiv în matca începutului — natura n'a fost mai adânc umanizată şi slăvită mai pasionat de niciun prozator poporanist, ca de Sandu Aldea.

Eroii lui au fost ca toţi ceilalţi eroi semănătorişti: cheltuindu-şi sufletul între patima trupului şi cârciumă (cea mai predilectă temă semănătoristă), sau în conflictul dintre sătean şi arendaş (strein, de preferinţă). Oamenii săi sunt într'o continuă mişcare. Nuvelele lui Sandu Aldea au, în majoritate, acţiuni precipitate.

Sunt gradate dramatic. Şi nu arare ori terminate în melodramă. Cele mai multe subiecte şi le-a ales din lumea acelora unde se zbate mai năvalnic instinctul: crâşmăriţe, slugi şi hoţi de cai, oameni asprii şi clocotitori. Statura lor sparge adesea vesmântul literar al cărţilor sale, ca nişte viguroase ţipete ale vieţii primitive şi nepotolite.

Dar cu Sandu Aldea a pătruns, mai ales, în literatură poezia câmpului. A Bărăganului. Nu e cel dintâi care-l cântă. E însă cel mai aproape de realitate. De sufletul vast şi foşnitor al întinderilor fără sfârşit, asemenea unor necuprinse oceane pământene:

„De jur împrejurul lor Bărăganul, pustiu şi prăfuit, se întindea tainic şi amăgitor, mohorât şi tăcut, sub marea limpede a cerului albastru. Miriştile galbene şi uscate se pierdeau în depărtările nelămurite şi numai câte un pâlc de salcâmi însemna ici-colea o insulă mai verde în nemişcătoarea mare ruginie a câmpului pârlit. Pe alocuri soarele lui August potopia întinderea liniştită în valurile de ape fantastice, care îşi tremurau necontenit orbitoarea lor sclipire".

Ploaia pe Bărăgan:

„Picături mari de apă izbeau în ferestre cu un zgomot metalic, răpăiau repezi şi răsunătoare pe acoperişul de tablă al hanului dela Trei Movile. In noaptea aceia rece de Noembrie, Bărăganul era cufundat într'un greu întuneric prin care trecea din când în când oftările prelungi ale vântului".

* * *

Duiliu Zamfirescu înfăţişase un Bărăgan agricol. Cu pluguri şi semănători, decorativi ca 'n pastelurile lui Alexandri. Şi cu vizibila tendinţă dea creia un contrast. Iar, mai înainte, Al. Odobescu fragmentase imaginea calmă, de vis, a Bărăganului cu amintiri de artă şi reminiscenţe livreşti. Copiase câmpia pe stampe cu desemnuri streine.

O depersonalizase.

C. Sandu Aldea a alungat nălucile şi a redat Bărăganului toată via lui poezie românească.

AL. BADĂUŢĂ

SFÂNTA CATERINA DIN SIENA

ÎMI port de-o zi uimirea de-alungul acestor ziduri de marmură şi de piatră, răsărite cu veacuri în urmă între dealurile arse din preajmă.

Urmăresc petele de soare—roşu, verde, albastru, galben — pe lespezile înflorite de subt vitraliile Domului. Ii părăsesc tăcerea navatelor şi mă cufund în tăcerea pieţii din faţă. Urc cu ochii piramida dungată a faţadei gotice, tăiată net în cerul pe care lunecă pânze albe de corăbii naufragiate. Cine ştie unde... Imi tremură în ochi încropirea marmurei la soare. Rândunele înconderiază Domul cu slove neciteţe de zbor negru.

Mă pierd prin îngrămădirea de case guralive, urc şi cobor uliţi pustii.

Din umbra unui cort de prăvălie, mân ochii de-alungul pieţii adâncite din faţa Palatului Comunal. . . Inchid ochii şi o văd înţesată de lume, adunată de peste mări, pentru sărbătoarea Paliului din fiecare an. Obiceiu păstrat aidoma, de multe veacuri, consfinţitor al semeţiei şi încumentării seneze. . . Peste meterezele colţuroase ale palatului seniorial, se împleteşte efemer ecoul orelor cadenţate în clopotul dogit al turlei.

Imi plimb anacronismul printre afrescurile sălilor de adunare ale Ocârmuitorilor acestei cetăţi, totdeauna apărătoare a neatârnării poporului, prin care dăinui înfloritoare.

Intr'un colţ de muzeu, privesc dintr'o parte un bust de lut ars. De subt încovăvetura frunţii strânsă în candoarea inului, se prelungeşte drept, nasul pe care se zbat uşor aripioarele nărilor, peste două crestături tăioase; printre ele, vorba e măsurată şi împotrivirea n'o poate întâmpina. Unghiul pleoapelor se deschide semeţ, cu căutătură dreaptă.

Falduri mărunte de năframă pe subt bărbia mică, se revarsă din creştetul fără podoabă.

„Busto di Santa Caterina".

Icoana Sfintei din Siena, în căutarea căreia am poposit azi.

* * *

Iată-ne în Italia, pe vremea în care apele tulburi ale Evului-mediu prind a se topi în marea clară a Renaşterii: în tovărăşia lui Dante, care izbuteşte să asigure dăinuirea misticismului o zi mai mult; în tovărăşia lui Petrarca, la care misticismul rămâne doar pretext; în tovărăşia lui Boccaccio, prin care se vădeşte violent sufletul neîncătuşat al individului dornic de o vieaţă nouă. Este răstimpul critic al laicizării Bisericii din Apus, al revalorificării formulelor pe care se întemeiază.

Iată-ne în acea Toscană, inimă a Italiei, vălmăşită de lupte partizane şi de exaltare mistică. La Siena. Cetate strălucită. în care se întruchipase încă din timpul acela desăvârşirea atinsă vreodată de spiritul italic modern: semeţie cavalerească în mânuirea armelor, poetizare suptilă a evlaviei prin vers şi grai şi icoană, bărbăţie,

© BCU Cluj

simț clar al realităților politice, încredere în sine și măsurarea ei în fața oricui, Papă ori Împărat. Până la cel din urmă târgoveț, până la acea burghezie măruntă din care-a ieșit Caterina.

Siena. Primăvară. Dumineca Floriilor. 1347. Casa unui boiangiu sărac, dar cu frica lui Dumnezeu și cinstit; roiu de copii în preajmă. Și iată că două gemene vin să sporească răbojul crestat de douăzeci și patru de ori: două guri mai mult pentru părinte, o Sfântă mai mult pentru oameni.

Caterina, „cea fără pată", după numele fecioarei din Alexandria. Născută, alăptată și crescută de-o mamă pe-atâta de bărbătoasă, pe cât îi era soțul de blajin și de evlavios; în prăvălioara sărăcăcioasă din marginea târgului, în care stăpânul, feciorii și calfele lucrau cu spor și îndemânare, subt oblăduirea icoanei din ungherul luminat.

1348. Molimă cumplită de ciumă, cuibărită și în casa lor, dar de care copila fu cruțată prin ruga fierbinte a celor mari: în preajma înmuguririi ei la vieață, nici o bucurie, nici o durere, nici o faptă nu se consfințea fără semnul pios al Crucii. Pe zarea încă aburită a minții sale, strălucea luminoasă doar slava de aur de pe fruntea Dumnezeirii. Strălucirea ei i-a dogorit sufletul, din anii copilăriei. In loc de povești, faptele martirilor și ale Cruciaților de curând întorși de peste mările păgâne. Cea dintâi spaimă: încăerările de pe ulițele târgului, purtate în numele Bisericii lui Cristos. Cea dintâi uimire; arca de marmură a Catedralei, care tocmai se zidea.

La cinci ani, Caterina se deprinsese astfel să cânte, în genunchi pe scara prăvăliei, din treaptă 'n treaptă, ceas de ceas, rugăciunea zisă „salutul îngerului", spre marea uimire a cumetrelor din vecini; iar unora li se părea c'o văd desprinzându-se de pe lespezi, plutind în goliciunea aerului. Și se închinau sfioase.

Intr'o zi, iat-o de mână cu un frate mai mare, coborînd spre casă pe-o ulicioară boltită: prin arcuitura de piatră veche, se lămurește pe dealul sorit din față, biserica roșie a Sfântului Dominic.

Caterina se oprește cu ochii pironiți în gol: dintre valurile de lumină se înnalță un alai de Sfinți: și Petru, și Pavel, și Ioan, și norod de alte fețe strălucite, iar în mijlocul lor Isus, pe tron de împărat, bătut în ținte de mărgăritar, cu odăjdii daurite și cu coroană de Papă pe cap. El, cel mai mândru și frumos dintre toți, iată că-i vorbește, o întrebă; și fetița, prinde a-i răspunde... Intr'acestea Ștefan s'a apropiat de casă. Se întoarce și o vede pe Caterina cu ochii ațintiți asupra bisericii. O ține de rău, o zguduie de mână și se miră când, cu plânsul în ochi, ciudoasă, Caterina îi răspunde: „Ah! de-ai vedea și tu frumusețea pe care-o văd eu, nu m-ai ține de rău!"

Pe vremea aceea, cu multă ocară și netrebnicie, Papii părăsiseră scaunul lor sfințit de Petru la Roma, spre a se statornici în cetatea Avignonului provențal. Iar Italia se măcina în cumplite vărsări de sânge, dela casă la casă, dela om la om, uitând de înjosirea încălcărilor străine, care altfel n'ar fi fost cu putință. Ideia de unitate în formă romană, se depărtase de țărmurile ei și mai mult, odată cu Papalitatea, deținătoare a ideii latine și a crezului de înfrățire într'un ideal de sfântă universalitate.

Părăsită, Italia făcea răspunzători de toate aceste rele pe acei Papi cari lăsau să dăinuiască de cinci decenii această nouă captivitate babilonică. Poporul Italiei, trăind realitățile politice (atunci ca și azi) din tot sufletul, se îndârjea și mai crunt la auzul ocărilor, simoniilor și josniciilor din Avignon.

Caterina, din Siena ei cea semeață și necruțătoare, se înfiripă cu această îndârjire în suflet. La Roma locul Papei, cu orice preț! La Roma, devenită în acest răstimp centrul ideal al unui miraj de unitate națională, impus o clipă de aventura neizbutită a republicanului Cola di Rienzo, gata să înfăptuiască, el, întoarcerea Papilor la Sfântul Petru. In Roma, nădejdea și limanul tuturor conștiințelor cu durere de soarta Patriei, a lui Petrarca însuși, a lui Dante mai ales. Cu vremea, al Caterinei din Siena. Până atunci, purificarea propriului suflet, înfrângerea, prin disciplină trupească, a oricărei porniri lumești, spre a se face demnă de îndreptarea relelor pe care era chemată să le mântuiască.

Copilă încă, Sfânta Caterina — vorbește legenda — aduna copii de-o seamă cu ea, rosteau în cor „Tatăl Nostru" și apoi se flagelau, spre a-și face trupul lesne îndurător de ciliciu. La șapte ani, extazul Crucii o tulbura tot mai des — miracol de precocitate mistică. Și așa, încă de-atunci, se abătu asupră-i gândul de-a se retrage într'un loc pustiu, să trăiască precum trăise Ioan Botezătorul; să urmeze mai ales învățătura Sfântului Dominic — modelul evlaviei din timpul său —, predicând întoarcerea păcătoșilor și curmarea ereziilor. Și așa, iată că într'o bună zi, fata bătrînului boiangiu, ia pe furiș un coșuleț în care ascunde o bucată de pâine, o pornește dincolo de porțile târgului, se vede singură pe subt umbra firavă a măslinilor de pe lanurile pustii, urcă ponoare și se trezește în fața unei deschizături de peșteră.

Plânge de frică, dar se roagă; pe 'nserate gândul casei îi dă ghes, și se 'ntoarce, voioasă că ai ei nu prinseseră de veste, să se amărască. Pe îndelete, în mijlocul lumii, se schimbau în pustiu toate cele lumești în inima sa. De timpuriu Caterina își logodi astfel sufletul cu Isus, întru disprețul frumuseții subt care i se întruchipa făptura.

Către zece ani, după obiceiul vremii, gândiră s'o dea unui bărbat chipeș și cu stare. Dar Caterina, drept răspuns, își reteză singură podoaba părului și îndură cu răbdare orice ocară: să facă, drept pedeapsă, treaba cea mai josnică a casei. I se dădea astfel prilejul mult dorit să se umilească, și sufletul îi tresări de bucurie. Ai casei văzură într'o zi de-asupra capului ei un porumbel alb. O întrebară, dar copila nu știa nimic. Și astfel, îndurarea se pogorî asupră-i.

O lăsară să se roage 'n voie într'o cămăruță, în care 'și macera trupul cu voluptate de neofit: dormea fără așternut, cu o piatră drept căpătâi; pe trup, ciliciul, încins cu lanț de fier. Curând rănile îi cotropiră carnea: de-acuma se făcuse demnă să îmbrace saiul călugăresc. Pătimi într'acestea de-o boală soră cu moartea, din pricina chinurilor la care se supuse de voie: bolnavă fu primită într'un cin de surori dominicane.

Iată însă că prinde a-i încolți în suflet ispita de-a râvni, acuma, la cele lumești, deslănțuindu-se în conștiința sa furtuna răscolitoare a îndoelii. Cu atâta mai înfricoșătoare, cu cât era de

© BCU Cluj

o fire în care voința—la orice—nu cunoștea zăgazuri. Se năpusti, cu vrășmășie sporită, asupra netrebnicului trup; iar în clipele de răgaz pe care și le dădea, prinse a silabisi cele dintâi slove pe cărțile de rugăciune și a purta pana șovăitoare pe marginea pergamentului. Totodată, îi încolți în minte gândul de-a se face de folos semenilor cari nu se bucurau de fericirea harului; să-i împace întru Domnul, spre mântuirea Bisericii, greu lovită de Satană; să-i ajute cu vorba, să le vină într'ajutor, bolnavi și în suferință; să cerșească milă pentru ei.

Iat-o noaptea, gârbovită de povara traistei, colindând bordeele celor în lipsă; alinând boala, împărțindu-și hainele cu cei goi; ieșind în calea învrăjbiților crunți de sânge, cu Crucea în mâna plăpândă; iat-o predicând evanghelia îndurării și a înfrățirii; la nevoe, întinzând gâtul osânditului pe butucul gâdelui, îmbrățișându-i capul spintecat, să-i închidă ochii de pe răutățile lumii. La picioarele leproșilor; ocărîtă de popor; învinuită de turpitudini; răbdătoare și senină; lipsită de inima largă a prieteniei recunoscătoare; rău văzută de tovarășe; gata să fie izgonită din mânăstire, pentru abateri născocite dela vieața ce s'ar fi cuvenit să ducă o fecioară.

La urmă, sfințenia Caterinei, priceperea, devotamentul, înțelepciunea ei, prinseră aripi și-i purtară faima dincolo de meleagurile Sienei. Căpetenii de oștiri, ocârmuitori și împricinați alergau la sfatu-i luminat, bărbătos și dârz. Posteritatea ne-a păstrat epistole de-ale ei, scrise în acest scop pe la stareți de mânăstiri, întemnițaților, seniorilor, femeilor netrebnice, Reginei Ioana din Napoli, Papei, Regelui Franței, Seniorilor din Siena, cât și unei întregi serii de partizani învrăjbiți de moarte, dar pe care izbutește să-i împace, prosternați în fața-i, la picioarele altarului. Cu chipul acesta își începea adevărata operă de apostolat, care ne dă totodată putința să surprindem natura intimă și specifică a misticismului italian din acel răstimp: un misticism înstrăinat de extazul amorțit, covârșitor, așa cum l'am întâlnit și la Jacopone din Todi.

Cetatea Sienei o trimete cu solie la cetățile cu care se războia; cinste de care vre-o altă femee nici când se mai bucurase. Umilă, cinstea nu-i ațâță trufia, ci se dedă cu mai multă râvnă la opera de împăcare a certurilor politice, și mai ales la aceea de readucere a Papei din străini. Pretutindeni primită cu alai de regină. Căci minuni săvârșea darul ei de convingere, prin scris sau prin viu grai, fie predicând, ori punând la cale o nouă Cruciată la Ierusalim, fie ținând de rău pe mai marii Bisericii, pentru halul în care lăsau să se prostească clerul. Ioana d'Arc nu s'a născut o singură dată. Iar dacă trupul sfintei italiene n'a cunoscut decât rănile Stigmatelor miraculoase, nu mai puțin i-a fost eroismul. Fără ca prin aceasta să se fi întunecat în inima ei o singură clipă duioșia femeiască, înrudită de-aproape cu panteismul franciscan. „Nu vedeți că totul pe lume cinstește pe Dumnezeu și de El vorbește?" obișnuia să spună privind florile câmpului. Iar de i se ivea în cale un mușuroiu de furnici: „Ele, ca și mine, ieșit-au din sfânta minte a lui Dumnezeu, care cât s'a ostenit să întruchipeze pe Ingeri, atât ca să facă furnicile și florile din pom".

Dar scalda de sânge în care se zvârcoleau toate țările Europei pela 1370; molima și foametea care se cuibăriseră ucigătoare pe țărmurile prea frumoasei Italii; zăbava Papei de a-i veni într'ajutor, ba chiar bănuiala că purtarea sa înrăutățea starea de lucruri, treziră iarăși pe neînduplecata seneză din această extaziată reculegere și din grija măruntă de sărmanii pe care-i ajuta zi de zi. Prinse deci a scrie iarăși Papei, epistolă cu epistolă, îndemnându-l să curme odată acea războire, să se arăte demn de menirea lui, să pună la cale mult dorita Cruciată, să curățe uscăturile din preajmă-i fără milă, spre a nu da socoteală în fața lui Dumnezeu, care greu l'ar mai fi putut cruța! Să se întoarcă la Roma! „Să-mi fii bărbătos iar nu cu frica 'n sân. Răspunde glasului lui Dumnezeu care te chiamă, și vino de te așează pe locul gloriosului păstor Sfânt Petru al cărui vicar rămas-ai". Să se scuture odată de luxuria și de venalitatea prelaților, de care se lăsase înconjurat în prea lumeasca-i Curte din sensuala Provență! Să schimbe, din rădăcină, îndrumarea Bisericii, pe care o slujea ca ocârmuitor. Cu răul, de nu se putea altfel; cu fierul înroșit în foc și sânge.

Iar Papa, ascultător, trimise vorbă că se va întoarce la Roma.

Caterina îi pregătea înscăunarea printr'o neobosită operă de mijlocire și de împăcare a tuturor cetăților italiene în dușmănie, colindându-le rând pe rând și cu mare folos: sfetnică blajină, dar la împotrivire, biciul lui Dumnezeu. Mai mult ca oricând, se strădui pentru împăcarea dintre Papă și neînfricata Florență, din care pricină se văzu nevoită să ia calea lungă a Avignonului, să dea însăși ochii cu Papa Grigorie, deținătoare a soliei sufletești a unui întreg popor părăsit, ea, umila fată a boiangiului din târgul Sienei. Avea pe atunci 29 de ani. Strălucirea și fastul de care se înconjurase Papa în orășelul de pe malurile Ronului, o îndurerară, fără s'o orbească ori să-i înfrângă semeția: Caterina se înfățișă Consistorului; spuse răspicat tot ce avea pe inimă; se înclinară prelații în fața priceperii ei întru cele omenești; Papa îi încredință mijlocirea păcii, cu depline puteri. „Ca să vezi, sora mea — grăi Grigorie de pe tron — cât mai limpede că doresc pacea și înfrățirea, las totul pe mâna ta; numai de cinstea și binele Sfintei Biserici să ai milă".

Soarta Italiei atârna astfel de priceperea și tragerea de inimă a acestei sărmane călugărițe penitente; iar răspunderea ce-o apăsa, avea să fie cu atâta mai greu de purtat, cu cât moravurile politice ale timpului erau mai pervertite: florentinii, pentru care mijlocise la Papă, își trădară cuvântul dat. Caterina nu lăsă totuși din mână armele convingerii și ale războirii cu răutatea omenească, pentru mântuirea celor ce nu-și voiau binele: stăruise cu încăpățânare pentru înfrățirea lor, stăruie din răsputeri pentru pornirea Cruciatei și pentru întoarcerea Papei: cele trei mari gânduri cari i-au pus stăpânire pe vieață, până în clipa morții. Inlăturând cu asprime și răbdare uneltirile cardinalilor, crunt loviți în stricăciunea lor de îndemnul Caterinei la reorânduirea clerului papal, pe un temei cât mai aproape de spiritul cu adevărat evanghelic. Trecerea pe care-o avea acuma în fața Papei, a Regilor și Căpitanilor: faima sfințeniei și înțelepciunei

© BCU Cluj

sale; necruțarea cu care mustra, învrăjbiseră în potrivă-i trufia eclesiasticilor, pălmuiți în fața de acea femee din popor, abia știutoare de carte, străină de suptilitatea teologiei lor găunoase. Bunul simț și sănătatea poporului din mijlocul căruia se ridicase, dezarmară încă odată răutatea, invidia și nemernicia unor servitori ai lui Dumnezeu, cari doar haina o mai păstraseră din atributele Dumnezeirii și cari se dovediră în stare să amenințe pe Papă cu otrăvirea, de s'ar fi lăsat înduplecat de îndemnul Caterinei, să-i osândească și să se întoarcă la Roma. Iar Papa s'ar fi înfricoșat de această amenințare, fără sprijinul stăruitor al Caterinei. Care-i înfrânse șovăiala, înfrânse uneltiri și piedici, mânându-l în sfârșit pe valurile furtunoasei Tireniene, către coastele Statului papal, văduvit atât amar de vreme. Caterina din Siena înscăuna iarăși, pentru totdeauna, Papalitatea pe tronul roman al Sfântului Petru. Un gând scump inimei sale, poate cel mai chinuitor, se schimbase astfel într'o faptă. 1376. Pace nu-și dă însă, căci Patria îi era tot învrăjbită, clerul tot netrebnic. Se războește mai departe, găsind puteri sporite în strălucita izbândă romană, pe care vrea s'o desăvârșească: întărind sufletul Papei, cuprins iarăși de îndoeli și slăbiciuni, în fața neîntreruptelor frământări și curse trădătoare.

Prinsă până 'ntr'atâta de griji, nici măcar se duse să vadă încoronarea Papei în Vatican; ci apucă iarăși calea Florenței, cuibul vrajbei încăpățânate și rebele. Tot acolo pune la cale îndreptarea necruțătoare a moravurilor preoțești, pe care o impune, fără frică, cu toate greutățile ce se iviseră în calea Papei la Roma, cu toată răscoala și vărsarea de sânge, cu orice primejdie, cu toată moartea Papei Grigorie XI, marele ei ocrotitor și ocrotit. Pânză străvezie dar tare la orice vânt, spintecă vălmășagul de ape, peste care o mânase pornirea sufletului și chemarea lui Dumnezeu: aripă luminoasă de Arhanghel pe marea lumii.

La Florența, pentru îndârjirea ei la bine și neînduplecarea la rău, era cât pe-aci să cadă ucisă de mercenarii celor pe care-i prigonea; dar Cerul nu se îndură să-i dea bucuria aprig-doritului martiraj: în fața-i, se prăbușiră la pământ securile și halebardele. Iar Caterina, surîzătoare, se pierdu în pâlcurile de norod adunat, să-i predice mai departe înfrățirea aducătoare de pace și cuvioșie.

Nici mai puțin luminată și de hotărîtor folos se dovedi Caterina în marele cataclism ce se abătu asupra Papalității, odată cu urcarea lui Urban VI pe tron și cu apariția antipapilor schismatici, mai ales atunci când, chemată stăruitor la Roma, își spuse gândul în fața Consistorului de cardinali și nu lipsi de sprijinul său inimos potolirea cruntului războiu civil care urmă. Menirea îi fu să învingă și de data aceasta, primind apoi, umilă, binecuvântarea Papei și a întregii Biserici de Apus. Iată cel mai frământat și dureros răstimp din vieața Caterinei. Moartea o pândi iarăși de mai multe ori. Voită de Cer nu de oameni, se apropia totuși.

Nimbul de glorie îi strălucea acuma în văzul tuturor, italieni și străini, mari și mici, în jurul frunții. Papalitatea era mântuită. Prestigiul romanității ei, reîntronat. Schismele aproape stinse; cruciata cu putință. Sufletul i se cruțase nepătat, de atâtea atingeri cu lumea și cu josnicia ei; cu lumea, care-o venera acuma ca pe-o sfântă. Trupul i se dăduse învins, de multele neîndurări la care — cu voluptate — fusese osândit. Doar sufletul — mereu acelaș — de-l mai ținea în vieață, cât de cât. Prea puțin.

Caterina putea să moară.

1380. La Roma, unde-o prinseseră împrejurările. Departe de Siena părinților și străbunilor. Târîndu-se, în fiecare dimineață, până la Sfântul Petru, pentru Sfânta Liturghie. Lăsând în grijă Papei, cu limbă de moarte, să-i fie milă de oameni. Luptându-se cu moartea, în ziua de Bobotează a acelui an, după 33 de vieață, după o sută câte se numără zilele agoniei sale. La căpătâi, surori și frați călugări, maică-sa bătrână și prosternată durerii. Ingânând dorințele din urmă ale testamentului bogățiilor sale sufletești, călugărului drag printre cei dragi.

Gânduri duioase pentru tovarăși; porunci de supunere în fața Papei; spovedanie în auzul tuturor; tăria gândului de mântuire a Bisericii și a Catolicismului roman, numai prin pace și pioasă oblăduire.

Așa muri Sfânta Caterina din Siena întru Domnul, în ziua de 29 Aprilie 1380, în Roma Papilor reîntronați prin fapta și cumințenia ei.

Plânsă și adorată de toți cei ce-o prigoniseră, dar care-i resimțeau acuma sfintele binefaceri Inmormântată cu fast de suverană, cu alai de fețe luminate și de norod calic. După cinci ani, capul îi fu dus în raclă de argint la Siena și îngropat la picioarele altarului din San Domenico al copilăriei sale.

* * *

Coborând ulița boltită spre biserica din deal, deslușesc în închipuire procesiunea îngropării moaștelor. In dimineața de primăvară toscană, se împletesc subt arcuitura cerului ecourile de clopot din turla Catedralei și a Palatului Senioriial. Călugări duc racla de argint pe palme; preoți prohodesc; poporul se descopere, iar copilițele seneze întind pe brațe maldăre de flori; în urmă, bocește mama Caterinei popolana bătrână și fără plâns în ochi. Soarele împânzește în jurul raclei nimb de beteală pentru Logodnica lui Isus.

Urc pieptiș o altă uliță, în căutarea casei din marginea Fontebrandei, în care-a văzut lumina zilei copila boiangiului Benincasa. Amiaza dogorește în creștet. Pe jghiabul de piatră al uliței, se prelinge spălătura roșcată a postăvarilor din partea locului. Prin ușile de perete răzbat accentele sonore ale neîntrecutului grai senez. Doi copii rostogolesc o tingire peste un prag. O fetiță îmi înfigе cu de-a sila un buchet de violete în buzunarul hainei și întinde mâna. Mai sus, un havuz de piatră la care trei gospodine bat albiturile și cântă.

Via Fontebranda. Contrada dell'Oca... Deslușesc o lespede în zid. „Al tempo del Governatore de la contrada, Carlo Alberto Cambi, l'anno MDCCCLXXXVII...". Trag de clopot. Prin ușă se strecoară o dâră de răcoare și o gură plină de călugăr. E ceasul amiezii și mă poartă grăbit prin încăperile mai mult goale ale umilei case, cu gândul la merindea părăsită nevolnic.

Intr'un colț de cămăruță neguroasă, o piatră cu pete roșii: așternutul Sfintei Caterina, pătat

© BCU Cluj

...de rana Stigmatelor. Pata mi se înfige în ochi; simt arsura pietrii pe obraz.

... Din colțul băncii de lemn a vagonului, mai coprind odată împânzirea caselor aburite de lună, peste tălăzuirea cărora plutește catartul de piatră al Palatului Comunal. Pe silueta Domului se profilează aproape, imens, nasul preotului adormit, alături de care mi-am făcut culcuș.

Trenul urcă din greu măgurile pleșuve din marginea târgului, lăsat în adormirea maiestății sale medievale.

Pe fereastra deschisă a vagonului se rostogolesc, șuerătoare, serpentine de aer proaspăt și limbi de fum aprins. Din huruitul lunecos de fiare, se desprinde sforăitura sănătoasă a preotului de alături. O scântee pripășită pe fereastră, ne sfredelește tihna și, fără ocol, stigmatizează nasul celui adormit.

Trenul punctează cu stele roșii umbra prin care abia mai ghicesc geana de lumină, subt care adoarme de veacuri cetatea Caterinei din Siena. Luate de vânt, stelele roșii se topesc în valuri de foc, peste care trece vămile văzduhului năluca Fecioarei.

ALEXANDRU MARCU

CRONICA LITERARA

PE URMELE LUI HARAP-ALB[1]

IZVOARELE basmelor lui Ion Creangă trebue să fie aceleași cu ale „Ozanei cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul". Zadarnic să i le cauți. Te bucuri, cum ne-am bucurat până acum fără cercetare, de alaiul lor pestriț, cu uriași și cu flecari trecând prin poeni și destrămându-se la o clipire din ochi.

Ivan Turbincă spune însă singur din ce țară vine. Și n'a venit singur. In tovărășia lui rusească, în tolba pusă în băț, s'au strecurat și părți, părți din Povestea lui Harap Alb. Le-am găsit în cunoscuta colecție „Die Märchen der Weltliteratur", în volumul de Povești rusești traduse de August von Löwis of Menar (Eugen Diedrichs, Jena 1921). Mi-e prea drag Ion Creangă Humuleșteanul, și-l știu atâtora drag, ca să nu folosesc acest prilej de amintire. Cred că n'am să-l schimb într'o lecție de literatură populară comparată. Am să încerc să scriu așa ca și cum scriitorul ar asculta și el, cu capul lui băgat între umeri și cu ochii scăpărători de istețime. O glumă de-a lui mă va opri, când apropieri prea învățate or da să mă abată dela bunul simț sănătos și neted.

O cercetare de izvoare pentru basm duce de obiceiu departe. Basmul ispitește și e călător. Aceeaș întâmplare minunată, cunoscută de o mie sau de mai multe mii de ani în India, pornește de-acolo, mai tainic decât semințele rare ale Răsăritului depărtat din Evul Mediu într'un toiag de drum scobit pe dinăuntru, și se aude în Europa în țări de Miazănoapte sau mediteraneene. legată cu tot felul de amănunte de noul pământ și păstrând cu toate acestea urzeala de-acasă. Cine a adus-o? Cum s'a făcut trecerea în noile graiuri? Nimeni nu a fost colorat-o la plecare, cum se colorează apele care intră în peșteri, ca să se știe dacă nu sunt tot ele într'un râu izvorît bogat la zeci de kilometri de-acolo. O întâlnim aici și dincolo, fără să-i cunoaștem decât rareori cărările întortochiate și anonime de sosire.

Aceeaș cercetare, pentru basmele lui Ion Creangă, e de două ori mai grea. Ce-a rămas din motivul popular, cu eroii rupți de loc și depersonalizați până aproape de abstracția de simbol a ideilor morale și a literaturii gnomice, în compozițiile vii, cu trăsături aproape autobiografice, ale marelui povestitor?

Ceeace a făcut Vasile Alecsandri din cântecul bătrânesc, strâns, ca Miorița, dela vreun baciu Udrea, care sufla din bucium prin Ceahlău de răsunau munții, ca și cum ar fi vrut să cheme de pe vechile drumuri de țară și din veacurile de demult pe toți câți scorniseră și cântaseră acele cântece, era, față de Creangă, numai o sfioasă încercare de îmbunătățire a unui literat. Humuleșteanul era el însuși un băsmaș popular, meșter și ascuțit la limbă, care aducea în veselia ființei lui veselia creatoare a genului, parcă mai meșter și ascuțit la spus decât la scris, oricât de mare îi e meșteșugul aci. Firul prins în anii fragezi se împletește cu întâmplări proprii de mai târziu și cu zugrăvire de locuri cunoscute, ca să se ivească deodată, la urmă, așa de nou și de strălucit încât anevoe se mai poate descoperi partea adusă de fiecare.

Basmul lui Creangă arată să însă de atâtea ori, ca un epizod abia alterat, din „Amintiri din copilărie", iar în „Amintiri din copilărie" te crezi în destule rânduri prin lumea, tăiată cu alte foarfece, a basmelor. Cine nu-l amestecă pe năpraznicul Oșlobanu, cel cu ciubotele dintr'o vacă și cu talpele din alta, cu vreunul din uriașii lui Harap Alb? Pe Nică Oșlobanu, care întreabă pe un cărăuș în drum, la Folticeni, cât cere pe un car cu lemne și, când i se par prea scumpe, numai un braț, acolo, de lodbe de fag, iar omul îi zice că i le-o da degeaba dacă le-o putea duce, „ia lemnele din carul omului câte unul, unul și le razămă în picioare lângă brațu-i; după aceea descinge brâul depe lângă sine și le împrejură legându-le frumușel să nu se hrentuiască; apoi săltându-le și aburcându-le cam anevoe, le umflă în spate și la gazdă cu dânsele... Iar țăranul, făcându-și cruce, a rămas cu gura

---

1. Zilele acestea „Convorbirile Literare" au sărbătorit 60 de ani dela apariție. De apariție propriu zisă au avut mai puțini, dacă se scad anii de întrerupere ai ocupației dușmane. Cu acest prilej li s'a cerut, atât colaboratorilor mai vechi și mai mari cât și celor mai proaspeți și mai mărunți, colaborarea la un număr festiv.

Știind cât de mare e numărul acestora și ce ar putea să însemne o asemenea înmănunchere, m'am gândit să scriu articolul, dar să-l dau în altă parte. Puteam să cinstesc astfel „Convorbirile",— după putere, nu după cuviință! — fără să le cad sarcină. Iar „Gândirea" își deschiden și ea paginile, mai tinere, sărbătoririi.

© BCU Cluj

căscată, fără să blestească un cuvânt". Şi în odaia aceea plină de trecerea şi de sunetul numelui şi al fluerului lui Moş Bodrângă, unde acelaş Oşlobanu sare din somn răcnind ca un taur de arsura până la os a poştei de hârtie şi de seu, aprinsă la talpă de Gâtlan şi alţi dascăli, nu ne găsim parcă în încăperea de aramă, abia, abia încropită de suflarea lui Gerilă, la un joc al namilelor de basm, Setilă şi Flămânzilă şi Păsări-Lăţi-Lungilă şi cum le mai zice, aşteptând să le deschidă uşile cu sloiuri de ghiaţă pe-afară, oamenii împăratului Roşu? Lacul lui Michiduţă şi al lui Scaraoţchi din Dănilă Prepeleac seamănă aidoma cu balta unde Ion al lui Ştefan a Fetrei „zvârlia pietrele pe rând în ştioalna unde se scălda: una pentru Dumnezeu şi una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amândoi; apoi mai zvârlea câteva de încuia pe dracul în fundul ştioalnei, cu bulbuci la gură; ş'apoi, huştiuliuc! şi el în ştioalnă, de-acufundul, să prindă pe dracul de-un picior, căci aşa li-era obiceiul să facă la scăldat, de pe când Adam Babadam". Dar pildele ar fi nenumărate.

Cum s'a plimbat pe la noi „Corabia zburătoare", basmul rus care a intrat, cu oarecare schimbări, în Harap Alb? El a dat numai crâmpeiul dela sfârşit, cel mai epic însă al basmului român, cu trecerea prin păduri şi peste ape a eroului, într'o tovărăşie mereu sporită de tot mai neînchipuite făpturi, către curţile cu fata năzdrăvană ale lui Roşu împărat. Ceeace avea formal rusesc s'a şters. Vom vedea că a rămas atâta din duhul ascuns.

Pe când basmul nostru e despersonalizat şi desţărat, în basmul rusesc de multe ori nota naţională tresare prin fund ca o fugă de zurgălăi. Aci, nu atât cuvântul de ţar, care stă în loc de împărat dela noi şi n'avea poate cum să fie redat altminteri, dar corabia aceea, cu preţul şi faima legate de ea, aduc mereu aminte de Petrucel-Mare, lucrând la Saardam. Corabia, în Harap Alb, e calul zburător, tovarăşul nedespărţit al lui Făt Frumos, nedespărţit nici în povestea lui Creangă, pentrucă nu înşeală pe nimeni cu ciudatul nume de împrumut.

Iată basmul rus pe scurt.

A fost odată un om şi o femee, care aveau trei băeţi: doi cuminţi şi unul prost. Pe cei cuminţi mama şi tatăl lor îi răsfăţau şi le dădeau în fiecare săptămână câte o cămaşe curată; iar de cel prost râdeau, pentrucă stătea toată ziua pe vatră, într'o cămaşe murdară şi fără iţari.

Şi într'o zi a venit vorbă dela Ţar, să se adune toţi supuşii la el la ospăţ; şi cui avea să fie în stare să facă o corabie care putea să sboare, şi venea în ea, era să-i dea fata lui de nevastă.

Atunci cei doi băeţi cuminţi au cerut să se ducă. Părinţii întâiu nu s'au învoit, dar apoi le-au dat pâine albă, un purcel fript şi o sticlă de rachiu şi i-au lăsat. Prostul de colo de pe vatră, că nu, că să plece şi el. L-au râs ei, dar n'au avut încotro şi l-au pornit cu pâine neagră uscată şi cu o sticlă de apă în traistă.

Pe drum a întâlnit un moş, cu barbă albă până în brâu. „Bună ziua, bunicule". — „Bună ziua, fiule". — „Unde te duci, bătrânule?" — „Ia, umblu prin lume şi ajut pe cei în nevoe. Dar tu?" Şi după ce a aflat şi i-a binecuvântat traista, de a scos pâine albă şi rachiu din ea, din care au ospătat împreună, i-a spus ce are de făcut. Să se ducă până în pădure, să dea cu toporul într'un pom, după ce are să facă trei cruci, şi să se culce la rădăcina lui până era să-l scoale cineva. Acel cineva era să-i clădească şi corabia. Atâta trebuia să nu uite: să ia cu el în corabie pe cine întâlnea pe drum.

Cum i-a spus bătrânul aşa s'a întâmplat. Şi iată-l zburând în corabia de aur, cu catarge de argint şi pânze de mătase, mai jos decât cerul şi mai sus decât pământul. Şi cum zbura aşa, a văzut un om cu urechea la pământ, care i-a spus că ascultă dacă s'a adunat lumea la ospăţul împărătesc, şi l-a luat cu el. Mai departe a văzut alt om, cu un picior legat la ureche, ca să nu sară pe celălalt tărâm, cum ar fi păţit să le fi avut pe amândouă slobode, şi l-a luat şi pe acesta Şi la fel a făcut cu un arcaş, care întindea arcul după o pasăre aşezată pe o cracă la zece poşte de acolo, cu un om care ducea un sac de pâine în spate şi se văita că nu-i ajunge nici de-o gustare şi cu altul care dădea târcoale unui lac şi murea de sete, pentrucă apa numai a lui nu-l putea potoli. I-a luat pe toţi în corabie. Şi a mai luat pe un om cu o legătură de pae, pe care dacă le risipeai pe jos mi se făceau brumă şi zăpadă, şi pe altul cu o legătură de crăci, din care ieşeau soldaţi.

Or fi mers mult, or fi mers puţin — în sfârşit au ajuns la ospăţul Ţarului. Acolo erau mese întinse în mijlocul ogrăzii şi butoae de cidru şi de rachiu aduse dearostogolul: mănâncă şi bea, sufleţele, cât vrei! Şi oameni ce mai erau... lucru ştiut! Jumătate din împărăţie se adunase, şi bătrâni şi tineri şi boeri şi cerşetori, ca la iarmaroc, mă rog!

Ţarul a zărit corabia de aur priponită la fereastră şi nu-i venea să-şi creadă ochilor că a coborît din ea un ţăran peticit, căruia trebuia să-şi dea acum fata. S'a gândit atunci să-l pue la încercare.

Şi a poruncit slugii să-i spue ca, mai nainte să se ridice oamenii dela masă, să-i aducă apă de viaţă şi de sănătate, că de unde nu, nu numai că n'o are pe fată, dar unde-i stau picioarele avea să-i stea şi capul. Auzilă îi spusese băiatului de poruncă înainte să vie sluga, iar Iuţilă şi-a desfăcut piciorul dela ureche şi cât ai zice una a ajuns şi a luat apă. Dar ştiind că-i prea de vreme s'a culcat sub o roată de moară. Şi-a dormit! Băiatul se uita cum se apropia clipa strânsului mesei şi făcea feţe, feţe. Atunci Auzilă a pus urechea la pământ şi l-a auzit pe Iuţilă cum sforăia sub roata morii, iar Arcaşul a tras cu arcul şi ţăndările morii l-au trezit pe adormit. Ţarul a avut apa la timp.

Ţarul i-a mai cerut băiatului să mănânce cu soţii lui şase perechi de boi fripţi şi pâinea din patruzeci de cuptoare, că de unde nu!.. Auzilă îi spunea iară porunca înainte să vie crainicul şi băiatul plângea. El nu putea să mănânce nici o singură pâine. Când s'a apucat însă Lăcomilă, nu numai că n'a mai lăsat nimic, dar se plângea şi mai vrea cel puţin o cojiţă.

Şi le-a mai cerut Ţarul să bea patruzeci de sacale de apă de câte patruzeci de găleţi, şi patruzeci de butii de vin, şi Beţilă le-a supt şi nu se săturase; să facă băiatul o bae într'o cămară încălzită pe furiş la roşu, şi Gerosul şi-a împrăştiat intrând, paele lui de frig, încât a douazi dârdâiau oamenii Ţarului veniţi să-i culeagă cenuşe; şi însfârşit, să-i dea un regiment de soldaţi, şi regimentul îmbrăcat în fier, ieşit din crăcile o-

© BCU Cluj

mului din pădure, se mişca pe uliţi din zori şi scula cu trâmbiţele lui pe Ţar din somn.

Băiatul venea în fruntea regimentului călare pe un cal ca pana corbului, şi cu colonelul la spate. El a intrat în palat şi Ţarul l-a luat în braţe şi l-a sărutat. — „Şezi jos, dragă ginere!" Fata a ieşit şi ea din odăile ei şi a râs veselă când a văzut de ce chipeş bărbat avea parte. S'au cununat repede şi s'a făcut un ospăţ, că se înălţa fumul până la cer şi rămânea spânzurat în nori. Dar când am plecat dela ospăţ şi m'am uitat la nori, am căzut pe spate; şi cum căzusem, m'am trezit deodată aici. Mi-aţi cerut o poveste şi v'am spus una nici prea lungă, nici prea scurtă, aşa ca dela mine la Dumneavoastră. (Russische Volksmärchen pag. 8—18).

Ziceam că, formal, basmul rusesc s'a topit bine în Povestea lui Harap Alb. Am lăsat dinadins în acest rezumat, mai largi părţile de culoare locală, ca să se simtă acest lucru fără desvoltări. Nu poate fi îndoială că ne aflăm înaintea aceluiaş subiect. E sigur şi că subiectul e original rusesc? Voiu face numai decât dovada.

Basmul rusesc e restrâns în al nostru numai la un epizod, potrivit fireşte după întreg şi după nouile legături. Tocmai acest epizod rămâne însă unic în literatura basmelor noastre, cu alaiul celor şapte uriaşi atât de fantastici şi fără asemănare sau din-no-ivire în creaţiile vecine. Cam aceiaşi năzdrăvani se întorc de obiceiu în ele, fie şi sub nume şi oarecare însuşiri deosebite. Dar unde se mai întâlnesc la noi selenarul Păsări-Lăţi-Lungilă, Ochilă cel ciclopic, buzatul Setilă, unde ceilalţi? Aici e o lume nouă, care trebue să-şi aibă un înţeles propriu îndărătul ei, până la care nu ne-a lăsat să ajungem mai nainte tocmai înşirarea zgomotoasă, veselă şi uluitoare a acestor matahale drumeţe. S'au arătat, Creangă i-a prins o clipă pentru literatura noastră în năvoadele lui vrăjite, şi apoi s'au scufundat iară subt orizont, subt orizontul stepei ruseşti, între ai lor, acasă.

Pentrucă acolo cei şapte sunt într'adevăr între ai lor, într'o tovărăşie de isprăvi neîntreruptă şi într'un cadru peste care domnesc turlele de aur ale lavrelor bizantine kieviene sau meterezele crestate de kremline ale marilor duci creştinători, la marginea câmpiilor ierboase cu ape domoale.

Cred că în subiectul „Corăbiei zburătoare", şi prin urmare şi în partea corespunzătoare din Povestea lui Harap Alb, se găsesc, printr'o proiecţie şi prelucrare obişnuită, din alt domeniu de creaţie populară, cei mai străluciţi eroi ai cântecului bătrânesc rus.

Literatura populară epică rusească e alcătuită, ca şi a noastră, din lucrări în versuri şi lucrări în proză. Cele dintâi sunt cântecele bătrâneşti, starina, într'o numire foarte apropiată prin înţeles de cea română, sau băline, după un cuvânt care înseamnă povestire, luat din greşală din cea mai veche poemă epică rusă, „Povestea isprăvilor de vitejie ale lui Igor", drept termenul însuş al timpului şi ajuns astăzi, prin întrebuinţare generală, într'adevăr popular (Arthur Luther, Geschichte der russischen Literatur. Leipzig 1924). Lor ar fi să le adauge şi creaţiile epicei populare religioase. Celelalte sunt basmele.

Cântecul bătrânesc se plimbă greu peste hotare, pentrucă e istoric şi faptele lui nu pot găsi răsunet în străini; el e însă, chiar acolo unde s'a născut, ceva subţire, pentru feţe şi prilejuri mai rare. Versul însuş, cu porunca redării întocmai, sau aproape, e o stavilă. Cântecul bătrânesc ajunge cu toate acestea şi la îndemâna celor mulţi şi mărunţi, şi poate apoi trece şi hotarele, în alcătuirea mult mai îmbietoare a basmului. Basmul e un prieten al copiilor şi al bătrânelor şi se desfăşoară fermecat, la un colţ de vatră, în pâlpâirile cu umbră mare, ale flacărilor, intim, în doi, fără trebuinţa unor adunări sau ospeţe cu lăutari învăţaţi. Imprumuturile de subiect ale basmelor dela băline s'au făcut uşor, dintru început.

Mi se pare că nu greşesc dacă descopăr şi în „Corabia zburătoare" un asemenea împrumut.

Cel mai vestit viteaz, „bogatăr", al cântecelor bătrâneşti ruse e cazacul Ilia Muromeţ. Până la 33 de ani el zăcea fără putere în coliba lui tatsău şi nu era în stare să-şi mişte nici un mădular. Intr'o zi au venit în casa lor nişte călători la locurile sfinte şi i-au cerut de băut. Ilia se apăra că nu poate, dar oaspeţii nu l-au slăbit. Şi iată că s'a sculat de-a adus apă şi de-atunci s'a simţit fără pereche de tare şi a plecat în lume după isprăvi vitejeşti. A avut ca tovarăşi pe Dobrânia Nichitici şi pe Alioşa Popovici, cu cari a slujit pe Vladimir-cel-sfânt şi făcea de pază la marginea stepei, Aceasta e legătura de mai târziu, cu istoria, pentrucă legătura cu mitul merge la zeul Perun, al trăsnetului, pe care l-au aruncat Ruşii în Nipru când au primit botezul. Zeul era de lemn şi apa curgătoare!.. Vitejii erau cu toţii însă şapte. Povestea sfârşitului lor e aceasta.

După o strălucită biruinţă asupra Tătarilor (cântecul bătrânesc nu se sfieşte să aşeze pe Tătari în zilele lui Vladimir-cel-sfânt!) vitejii se laudă că umerii li sunt încă neobosiţi, caii gata, săbiile tăioase. Iar poznaşul de Alioşa Popovici zice: De-ar veni şi un duşman care nu e de pe lumea asta, şi l-am doborî!" Abia îi scăpase smintitul de cuvânt, că răsar ca din pământ doi războinici şi-i chiamă la luptă. „Nu-i nimic, dacă noi suntem numai doi, iar voi şapte". Alioşa tabără pe ei şi le despică ţestele, dar în loc de doi răsboinici se fac patru. Dobrânia trece la rând, dar din cei patru ies opt, cu cari se măsoară ca în glumă Ilia. Şi aşa mereu, oastea duşmană creşte până când vitejii nu mai au altceva de făcut decât să fugă. Aleargă la munte călări, ca să se ascundă în peşteri. Dar cum se atinge de stâncă unul, cum se face de piatră. „Şi deatunci nu mai sunt bogatări în sfânta Rusie!" sună versul de încheere al bălinei (Luther pag. 19, 20).

Ba mai sunt, dar în basme! Minunaţii uriaşi ai „Corăbiei", şi adică şi ai Povestei lui Harap Alb, cei şapte voinici cu puteri supraomeneşti, schimbaţi la faţă de poveste, sunt chiar ceata lui Ilia Muromeţ. Creangă i-a păstrat câţi erau la ei acasă, pentru că în Crăiasa Albinelor şi în Crăiasa furnicilor nu trebue văzută decât o mică înlocuire de variaţie. Tovărăşia rămâne tot a celor şapte. Băsmaşul însuş nu bănuia, ce prinsoare de preţ făcuse, în ziua când, hotărându-se să scrie păţaniile fiului de împărat, i-a prins de pe drumurile largilor bărăganuri şi l-a înconjurat de întâlniţii aceia ai întâmplării.

Nu e vorba aici numai de un motiv popular rus. Tot din Creangă se găsesc aproape aidoma în Basmele populare ruseşti (Russische Volks-

© BCU Cluj

märchen): Fata babei şi fata moşneagului, Povestea porcului, destul din Dănilă Prepeleac, începutul chiar din Harap Alb, cu încercările cu fiare dela pod, şi episodul însuşi al spânului. Basmul, fulgi de păpădie călători... Intre chiar scoarţele acelei cărţi, şi de rândul acesta privindu-i pe Ruşi, îşi dau doar întâlnire Sigfird cu toată legenda scandinavă trecută apoi în Cântecul Nibelungilor, eroi cu tichia care face nevăzut, Statu-palmă-barbă-cot, cu numele întocmai, aducând aminte de Alberic păzitorul de comori al Ţării Negurilor; e acolo Regele Oh, verde peste o lume verde, atâta din Grimm. O-mie-şi-una de nopţi, sunt izvoarele dulci ale Bibliei, călăreţi, cu ochi cârpiţi, tătari. Basmul, fulgi de păpădie călători. . .

In povestea lui Harap Alb e ceva mai mult: o desfăşurare în toată măreţia lui, beată de viaţă şi descumpănită, a celui mai vechiu trecut legendar rusesc. El s'a oglindit acolo şi ne rămâne, între florile de câmp ale celui mai proaspăt scris al nostru.

EMANOIL BUCUŢA

CRONICA PLASTICA

VIRGIL DĂRĂSCU

In anii din urmă, numele pictorului Virgil Dărăscu a fost de multe ori uitat, când s'au încheiat, în scris şi în cuvânt, părerile despre arta plastică românească, astfel că şi arta lui, foarte reprezentativă pentru cea mai preţioasă concepţie a impresionismului de la noi, a rămas nu odată trecută cu vederea, deşi e un pion de însemnătate organică în desvoltarea picturii noastre. In izolarea aceasta ce poate avea un înţeles foarte binefăcător, domnul Dărăscu şi-a văzut de lucru. Cu alte cuvinte, îndrăgostirea artistului pentru tot ce e culoare diafană, puternică sau vehement ţâşnită, pentru tot ce e nuanţă şi pitoresc şi-a creiat poteci spre obârşii noui. Potecile n'au întotdeauna caracterul unor preocupări şi realizări mai definitive şi nici nu vor să-l aibe. Se mulţumesc cu titlul de experienţă, care primeşte însă, în cazul acesta nuanţa fericită a unei individualităţi libere ce nu se 'nchină decât înaintea tainei propriului viitor. Privit şi din acest punct de vedere care trece dincolo de funcţiunea artistică a domnului Dărăscu, expozantul ce şi-a strâns lucrările sub inscripţia nu mai puţin desvăluitoare „Venezzia" e un impresionist în cel mai bun şi cel mai radical înţeles al cuvântului. Schiţarea unei impresii de culoare rămâne, în pictura domnului Dărăscu, identică cu însuşi emoţia artistică, cu seva de viaţă a sensibilităţii. Fireşte că pentru un artist o asemenea structură interioară, Veneţia cu nesfârşitele, inepuizabilele ei game de culori, rămâne împărăţia tuturor visurilor. Toţi cei îndrăgostiţi de culori calde au găsit la Veneţia realizarea unui colţ de lume, închegat din culorile cele mai intense şi transparente. De la Guardi la Turner de la Claude Monet la van Dongen, lanţul coloriştilor a trecut de mii de ori prin lumea lagunelor, astfel că motivele au devenit destul de banale, au devenit chiar un fel de curse pentru cei slabi şi pericole pentru toţi. La Veneţia, motivele trebuesc învinse de pictori, căci altminteri descriptivul culorilor, găsit de artişti în peisagiul de apă şi de ziduri colorate al oraşului vrăjitor, nu mai lasă loc unei adevărate interpretări, întocmai cum o poemă foarte complicată şi descriptivă nu mai dă posibilităţi unei traduceri în note muzicale. Dintre artiştii români, numai meşterul George Petraşcu şi domnul Dărăscu au ştiut să prefacă peisagiul veneţian într'un întreg de culoare care trece dincolo de pitorescul motivelor, impunându-se deseori numai prin personalitatea artistului. Domnul Dărăscu e, de sigur, mult mai aproape de motiv şi de beţia reală a culorilor veneţiene, decât severul interpret Petraşcu, dar calitatea picturală până şi a amănuntelor e nu rareori atât de superioară, atât de diferenţiată şi de variată de dragul armoniilor, încât impresionismul lui, aţâţat de splendoarea coloristică a motivelor, îşi cucereşte un loc aparte, fără ca pictorul să fie sclavul naturii, sclavul impresiilor. Dimpotrivă, domnul Dărăscu intervine deseori, schimbând aspectul concret al lucrurilor, înlăturând umbre prea aspre care prin incisivitatea lor ar tăia cu elemente oarecum grafice întregul de culoare, muzica planurilor ce rămâne, fireşte idealul oricărui impresionist adevărat.

Inegalităţile picturii domnului Virgil Dărăscu provin totuşi din îndrăgirea culorilor prea intense, din motive care tentează la desechilibrări, din violenţe de lumini ce nu pot fi cumpănite îndeajuns. Marea, veşnicul motiv al atâtor colorişti, radiază tocmai la Veneţia într'un colorit extremist, care stânjeneşte realizarea trecerilor line. Intre un ultramarin, un alb-argintiu, un roşu şi un portocaliu îşi desfată bogăţia aşa că şi domnul Dărăscu a fost sedus de plinătatea atotputernică a acestor culori, fără ca întotdeauna să-şi poată menţine cumpătul necesar. Ca şi în trecut însă, culorile mai stinse, cenuşiurile şi albastrurile mai stinse, subtil diferenţiate între nuanţe de alb, verde şi trandafiriu, sunt cele mai preţioase. Câteva canaluri şi ziduri vechi, prinse în variaţiunile acestor cenuşiuri, ne-au fost înfăţişate în realizări de o rară factură colorisitică. Argintiurile sunt de o nobleţă, cum se pot întâlni altminteri numai în diafanele miniuni ale meşterului Pallady, cu toate că structura materiei e mult mai solid definită în peisagiile coloristului Dărăscu. Cât de superior e meşteşugul pictural al acestei arte, se poate lesne recunoaşte în aceste lucrări, dominate de nuanţele cenuşiurilor, alături de care bucăţile stropite în culori mai stridente se menţin mai cu

© BCU Cluj

greutate .Ele însă, înseamnă drumul sincer al pictorului, ele ne arată că nobleţea îşi va cuceri şi un domeniu mai răsunător în vâlvătaele culorilor. Sedusă de soarele scăldat parcă în cerneluri diferite de anilină, severitatea artistului, în jurul căreia s'a aprins vârtejul de vrajă al sudului, s'a prefăcut uneori într'o contemplare mai pasivă, astfel că motivele domină numai prin decorativul pitorescului lor. Dar pictorul Dărăscu, dornic de luptă grea în lumea de culoare a Veneţiei, se va regăsi, odată cunoscător al Sudului amic şi inamic, în chipul lumii de pretutindeni.

O. W. CISEK

DRAMA ŞI TEATRU

„Allegro, ma non troppo", de Ion Minulescu

IN fiecare an ce trece, Ion Minulescu deschide cu ritualul obişnuit încă un oblon din tripticul său dramatic anunţat. Şi publicul, curios, stă şi aşteaptă, după motivul central: „Manechinul sentimental", acum aripa din stânga, a inimei (Allegro. . . fiind piesa cea mai dragă autorului ei); mâine cea din dreapta, „Amantul anonim" — pare-mi-se, abia însufleţită printre filele unui manuscris neterminat.

Nu e povestea unui rege mare şi nici a unui şir de regi, pe cari istoria şi o dramă să nu-i poată cuprinde; nu e nici succesiunea unor ideimame care să se germineze una pe cealaltă. E mai degrabă o obsesie, e un leit-motiv anecdotic în care se toarnă o urzeală de suflete, motiv cu totul interesant prin vitalitatea lui pe care o dovedeşte, atât din punctul de vedere al autorului cât şi al publicului.

De două ori până acum principala îndeletnicire a personagiilor minulesciane ni s'a arătat a fi construcţia unei piese de teatru. Trilogia aceasta, când va fi gata va putea figura ca o cronică a colaborărilor, cu atât mai încăpăţânate şi pasionate, cu cât unesc mai totdeauna pe un profesionist al scrisului cu un personagiu din lumea din afară.

Problema aceasta specioasă deşi revine purtătoare de evenimente şi nume nouă, nu plictiseşte publicul, ba dinpotrivă îi crează un interes şi o înţelegere şi mai intimă pentru cele ce se vor petrece în acest cadru. Se dozează în aluat puţin secret profesional şi, astfel, spectatorul mulţumitor că e făcut şi el părtaş la o taină mare, jumătate măgulit şi jumătate pasionat, urmează, docil, pe autor.

Pentru Ion Minulescu, poetul cu mai multe coarde, stăruinţa aceasta însemnează mai mult decât o statornicire. Familia spiritelor înrudite lui odinioară, în literatura franceză, mai ales, era o familie abstractă pentru teatru, de domni cari nu se impalidau la lumina rampei. Preţiozitatea şi ineditul cât mai colorat, mai sângerat şi muzical, arabescu de vază sau de brocard, erau obiecte de altar, a căror colecţionare alcătuia o operă de castă, tăinuită, statică şi izolată, care nu avea nimic de a face cu viaţa mai mult sau mai puţin stilizată, dar în care în mod fatal, trebuie să se înfioare şi câteva fibre vii, aşa cum o cere teatrul. Ion Minulescu însă, este un scriitor în perpetuă devenire!

Sigur, la un moment dat, pe dorul său de expresivitate, controlându-şi toate sursele de inspiraţie şi găsindu-le nu numai în perfectă funcţionare, dar şi mai cuprinzătoare de lume, decât pe ale marilor sale rude străine, a pornit cu pas hotărît dintr'un domeniu în altul, din lirică în dramă, cu un scurt popas în poezia epică.

La primele sale încercări a construit în paravane mai degrabă decât în decor, în subţiatece stilizări în care cuvântul cânta, desemna, colora dar nu umplea goluri, nu crea tiparele acelea în care un suflet prinde volum şi evoluiază prin spaţiu.

Atras totuş stăruitor de scenă, Ion Minulescu şi-a dat seamă că are de satisfăcut aci legi, cari nu-i permit să le supra construiască dacă nu le satisface, cel puţin în elementarele lor reguli.

Şi cu încetul, dialogul său scânteetor ajutându-i să-şi facă loc prin căile dramei, noul poet dramatic a ajuns un pasionat al acestei tehnice, pe care deşi o încalcă adeseori, încă o proslăveşte, îi simte mereu prestigiul, până într'atât, încât a făcut din ea un cadru, cu urmare, creaţiunilor sale.

In „Allegro ma non troppo", ca şi în Manechinul sentimental, se colaborează în vederea unui mare succes de teatru.

Titu Micşoreanu, om practic, îmbogăţit de vremuri, reia firul ocupaţiilor sale intelectuale, subt forma unui diletantism care îl pune să colaboreze cu vechiul său coleg de şcoală, astăzi autor cu vază, Ion Marian, la o piesă de teatru. Ca în orice piesă (?) e vorba de un adulter şi în lucrarea lor, Titu aprig şi simplist, în viaţă ca şi în dramă, vrea să-i omoare pe cei ce au păcătuit. Ion mai sceptic e pentru o soluţie mai practică. Deosebirea de vederi merge până la ruperea relaţiunilor aproape, când Titu surprinde pe scumpa şi neprihănita lui Cocuţa, soţie, în braţele lui Ion.

Aci scena-dublet: teatru sau realitate, scena în care exceleează autorul Manechinului, se desfăşoară în tot antrenantul său zig-zag. Ca şi Ionescu-Potopeni, odinioară, Titu Micşoreanu este convins de către Ion Marian şi Cocuţa că au „jucat" numai, vrând să dovedească faptul că, neîmpuşcaţi încă de Titu care i-a prins, în asemenea împrejurări nu se împuşcă, nici pe scenă, nici în viaţă.

Totul reintră în calmul existenţei celor două perechi adăpostite convenţional şi o veche practică — Ion, Cocuţa, Titu, Noemi — şi nu are

© BCU Cluj

nici un ecou întâmplarea simplului Cuţui, care a luat teoriile lui Titu drept literă de evanghelie şi a încercat să omoare, fără consecinţe, pe soţia lui prinsă cu vărul ei.

Gestul lui Cuţui are numai valoarea ornamentală, pentru ideea piesei, a unui ecou care moare.

In distribuţia teatrului Naţional, d. *Ion Sârbu* — Titu Micşoreanu — nu şi-a putut servi creaţiunea pe dea'ntregul, debitul său împotrivindu-se ritmului personagiului. Volubilitatea rolului a avut numai o precipitare care nu a rotunjit personagiul.

In autorul Ion Marian, d. *Pop Marţian*, un actor totuş de ample resurse, a ţinut interpretarea sa într'o scliviseală, subt care cu greu se putea urmări autenticitatea fiinţei ce aducea pe scenă.

Fără încheiere totală a figurei rolului său, d. *Morţun* rămâne în afară de acest defect de viaţă factice şi nearmonizată a lui Cuţui, un colorist minunat cu amănuntul pitoresc şi intonaţia savuroasă.

Montarea elegantă, fie în oraş, fie la ţară.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MARUNTA

MI-ADUC aminte, răsfoind cel mai nou număr din *Ostland*, revista sibiană care urmăreşte viaţa spirituală a Germanilor din străinătate, de ce-mi spunea ieri un profesor al puterilor, aerului, deschizând în treacăt capacul cutiei lui radiofonice: „De câte ori asculţi, Germania; unda cutare, Germania; mai întorci odată, Germania. Rar dacă se mai aud Roma sau Viena; Prisul slab de tot!"

Din aceleaşi puternice posturi de emisiune pot pleca însă şi veşti despre noi, şi să înconjure un sfert de emisferă cu vibraţia lor tainică, fără trup dar vorbitoare, ca un zumzet de îngeri marconizaţi, purtând în lume numele României. Privim ca o asemenea solie conferinţa ţinută la Berlin în ora de transmisie radiofonică, dela 22 Martie 1927, de d. R. Csaki. Se chiamă Legăturile Transilvaniei cu Germania şi e în legătură cu o expoziţie ardeleană deschisă în capitala Germaniei, în care apare şi „Astra" cu colecţiile ei. Conferinţa e redată în întregime de *Ostland* şi e o bucată care se ţine destul de bine în încheeturi. Punctul de vedere îl cunoaştem. In multe e şubred şi în toate e poate prea dulceag şi de un naţionalism, de un rasism în genunchi, depăşit de mult, din câte ştim, în Germania. E fenomenul, să ni se ierte comparaţia, al modelor care se poartă la vreme în centrele de mare croitorie ale civilizaţiei, dar ajung pe la periferii la răstimpuri deosebite. După cum te urci dela şes către munte la noi, ca să întâlneşti plecând dela liliacul înflorit, jos, floarea de prun, în podgorie, şi apoi mugurul liliachiu, abia deschis, al fagului, sus, aşa şi aici. In vreo regiune izolată cu totul, s'ar putea, prin supoziţie, să se întâlnească, tocmai astăzi în mare vază, malacovul legănat al epocei napoleniene terţe. Concetăţenii noştri saşi (fireşte că nu în toate; în atâtea sunt destul de înaintaţi şi ne întrec!) trebue să se pipăe uneori, de teama malacovului! Credem că cel mai des în această ideologie naţională. Indrăsnim să le-o spunem ca prieteni.

Despre *Ostland* în întregime, ca revistă, ne luăm voia ră revenim. Ea reprezintă şi o metodă, care poate fi discutată şi preţuită în afară de realizări.

S

DOUA cărţi pline de suggestii fecunde pentru cei ce — actori, dramaturgi ori critici teatrali — urmăresc mişcarea din Apus, în legătură cu îndeletnicirea lor: *La maschera mobile* a lui Bragaglia şi *Où va le théâtre, a lui Dubech-Dussane-Haurigot.*

Bragaglia, italian, este bine cunoscut străinătăţii ca îndrumător şi inovator în teatrul modernist. Studiul de faţă se aplică în deosebi asupra mişcării teatrale din Franţa, dar se remarcă în special prin acele pagini în care dinamicul autor îşi etalează teoria-invenţie a „măştii mobile".

Cea de-a doua carte aci pomenită, ne înfăţişează o serie de studii asupra teatrului francez contemporan, asupra „Comediei Franceze", cât şi asupra producţiei tinerilor dramaturgi, alături de părerile lui De Curel, Courteline, S. Guitry, Bidon, Coupeau şi Jouvet asupra tendinţelor şi problemelor teatrale mai de seamă pe care — nevoit — le impune vremea noastră.

S

ROMANTISMUL mai apt decât oricare doctrină literară să se divulge—în aceleaşi forme şi manifestări esenţiale — oriunde, începe să-şi comemoreze aniversările.

Romantismul l-am trăit şi noi Românii, din plin, căci de el se leagă cea mai activă şi bogată pagină din istoria literaturii noastre.

Dar nu-l comemorăm. Şi n'o facem, pentrucă ne simţim oarecum stingheriţi: au trecut ani peste noi, cei mai tineri, şi nu l-am aprofundat încă prin studii, care să îngădue bilanţul sintetic al unei comemorări. Literaturile Apusului se pot făli cu gloria Renaşterii ori a Clasicismului, în numele cărora au şovăit până s'o recunoască şi pe aceea a Romantismului. Literatura noastră — dela Asachi, Alecsandri şi Alexandrescu, la Heliade, Bălcescu, Negruzzi şi — dintr'o privinţă — Eminescu, romantică a fost. In orbita ei se găsesc literaţii români pe care i-am putea valorifica şi face să circule în conştiinţa culturii europene moderne. Dar — manualele şi monografiile nu importă — o sinteză a Romantismului românesc, făcută în raport cu doctrina romantică apuseană, nu ne-a fost dat

© BCU Cluj

s'o avem încă. Prin ea, ne lipsește și convingerea că trebue să ne comemorăm Romantismul, că trebue să urmărim — cel puțin — ce se face pentru el, subt ochii noștri, acolo de unde ne-a venit: în Franța, în Italia, în Germania, în Spania.

Romantismul a încurajat coreografia și se pretează încă la așa ceva. Manifestațiile de acest soiu nu vor lipsi să abunde.

Dar alături, încordarea studioșilor pentru lămurirea tuturor problemelor — și sunt atâtea! — ce se leagă de această vastă și adâncă mișcare cosmopolită.

Treacă cetitorul nostru pe la Academie și răsfoiască la întâmplare, măcar *Le numéro consacré au Romantisme* al admirabilei *Revue de Littérature Comparée*, și — cu un exemplu oarecare — se va lumina pe deplin în această privință.

Nici să se mire că acest număr de simplă revistă (sunt două sute de pagini!), poartă în frunte numele italianului *Arturo Farinelli*. Știe el oare că acest neîntrecut cunoscător al literaturilor moderne, care scrie tot așa de bine în limba franceză, spaniolă ori germană ca și în limba maternă, și care — dela 1894 încoace — n'a lăsat să treacă an fără a îmbogăți bibliografia Romantismului cu o nouă contribuție, a publicat de curând o vastă operă de sinteză (trei volume=nouă sute de pagini!) asupra *Romantismului în Lumea Latină?* (Torino, Bocca, 96 lire).

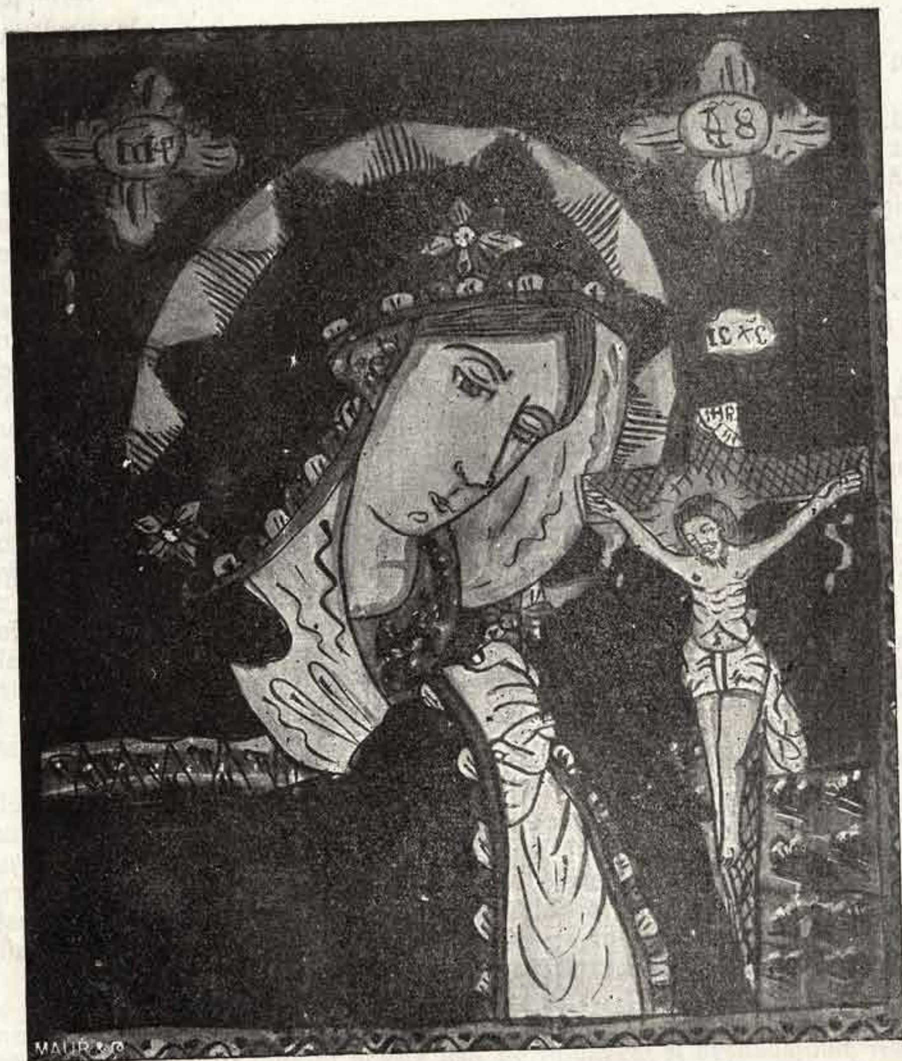
Sinteză și apreciere estetică pe bază de comparație dela popor la popor, nu istorie literară (suplinită prin cel de-al treilea volum, consacrat complect unei bibliografii critice). Sinteză izvorîtă dintr'o nebănuită și răbdătoare informație istorică, întemeiată pe studierea și interpretarea estetică acelor mai caracteristice curente, personalități și „teme" din câte au ilustrat acest Romantism.

Afle apoi cetitorul nostru că Farinelli a făcut — atât cât putea s'o facă cu mijloacele pe care i le-am putut pune noi la îndemână — ceeace nu ne-am grăbit să facem: a pus Romantismul românesc în concurență cu acela al tuturor literaturilor latine, dela cea franceză, italiană și spaniolă, la cea catalană, portugheză ori argentiniană.

Iertându-i graba, să-i fim toți recunoscători.

© BCU Cluj

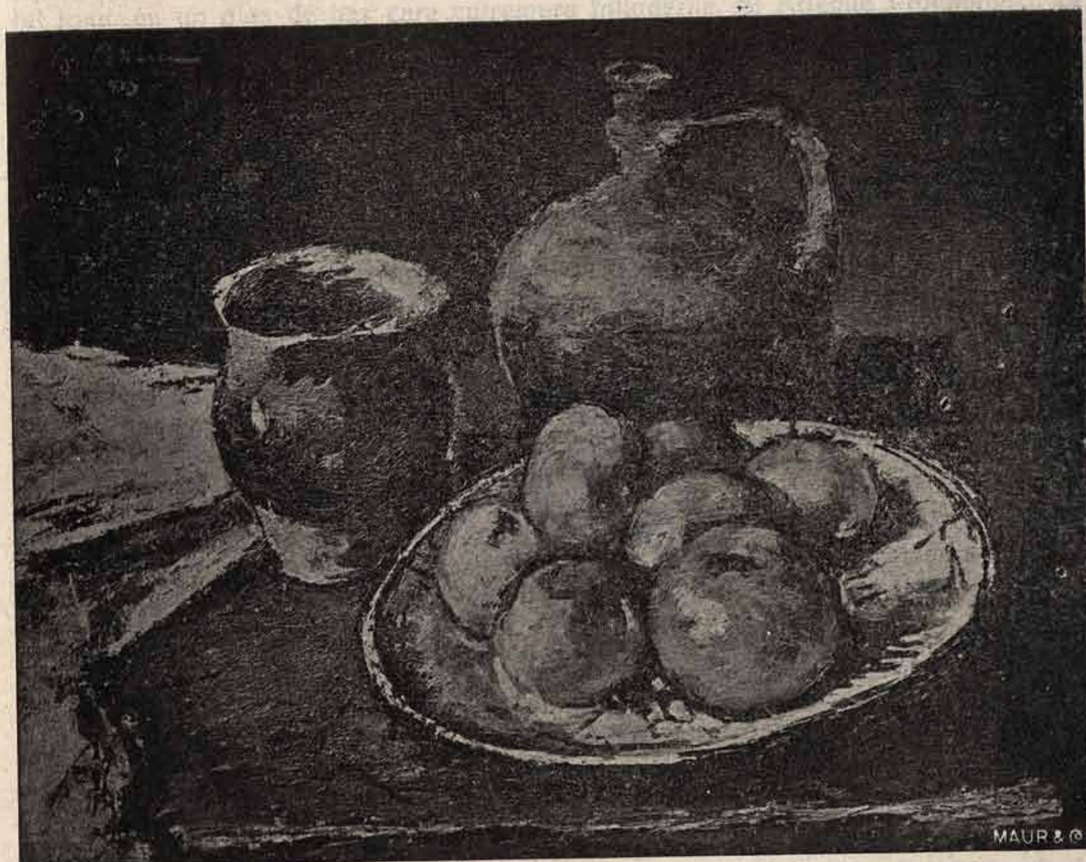

ICOANĂ ȚĂRĂNEASCĂ VECHE ARDELEANĂ

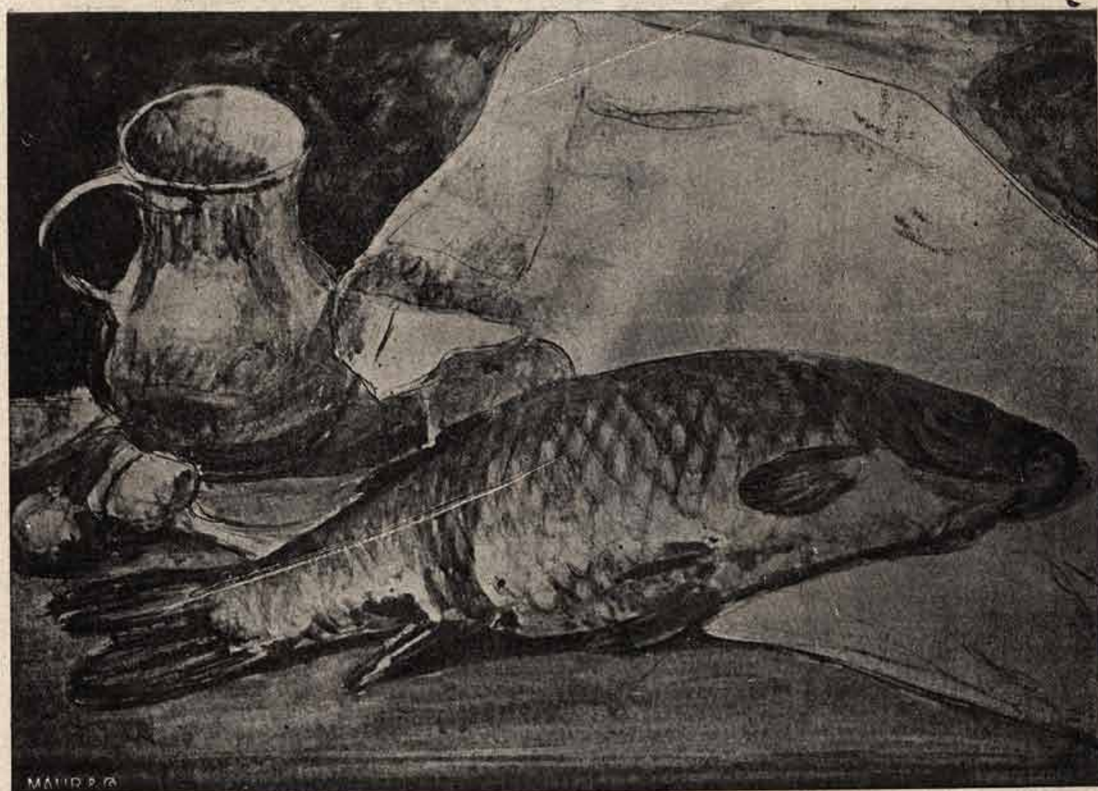
© BCU Cluj

RODICA MANIU-MÜTZENER LA OGLINDĂ

A. PETRAȘCU NATURA MOARTĂ

RODICA MANIU-MÜTZENER — *CRAPUL*